

Dvostruka uloga žena u suvremenoj obitelji

Vuković, Tamara

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:714321>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-07**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za pedagogiju

Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

Tamara Vuković

**Dvostruka uloga žena u suvremenoj obitelji: stavovi
studenata Sveučilišta u Zadru**

Diplomski rad

Zadar, 2016.

Sveučilište u Zadru
Odjel za pedagogiju
Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

Dvostruka uloga žena u suvremenoj obitelji: stavovi studenata
Sveučilišta u Zadru

Diplomski rad

Student/ica:
Tamara Vuković

Mentor/ica:
Doc. dr. sc. Rozana Petani

Zadar, 2016.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Tamara Vuković**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Dvostruka uloga žena u suvremenoj obitelji: stavovi studenata Sveučilišta u Zadru** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 14. lipnja 2016.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Rod i društvo	2
3. Žene i rad izvan kuće: Povijesni pregled.....	3
4. Modeli obitelji i partnerstva	7
5. Životne preferencije žena	9
6. Sukob obiteljske i radne uloge	10
6.1. Posljedice ženine zaposlenosti na obitelj	11
6.2. Zaposlenost majke i roditeljstvo.....	12
6.2.1. Odluka za roditeljstvo.....	14
6.2.2. Zaposlenost majke i vrijeme provedeno s djetetom	14
6.2.3. Zaposlenost majke i kognitivni, socio-emocionalni razvoj djeteta te školski uspjeh....	15
6.2.4. Zaposlenost majke kao model ponašanja i formiranja stavova	16
6.2.5. Zaposlenost majke i uključenost oca u odgoju djece.....	17
6.3. Stanje u Hrvatskoj	19
6.4. Smanjenje sukoba radne i obiteljske uloge.....	21
6.4.1. Europski trendovi	21
6.4.2. Hrvatska.....	22
7. Metodologija istraživanja	25
7.1. Predmet istraživanja	25
7.2. Cilj, zadaci i hipoteze istraživanja.....	25
7.3. Postupak istraživanja.....	26
7.4. Uzorak ispitanika.....	27
7.5. Instrumenti istraživanja	27
8. Analiza i interpretacija rezultata.....	29
9. Zaključak.....	46
10. Literatura	48
11. Popis tablica i slika.....	54
12. Prilozi	56
12.1. Prilog 1	56
12.2. Prilog 2	57
12.3. Prilog 3	58
13. Sažetak.....	59
14. Summary	60

1. Uvod

Oduvijek su se društvene, gospodarske, političke, kulturne i druge povijesne tekovine odražavale na obitelj, koja se nosila s tim izazovima. Zato su događanja na polju industrije, znanosti, tehnologije i drugih područja ljudskog djelovanja odrazila na društvo općenito pa tako i uzrokovala promjene u obitelji (Ljubetić, 2007), a posebno se promijenio status žene u obitelji, koja prestaje biti samo žena-majka-domaćica. Jedan od najvećih izazova razvijenih zemalja u posljednjih pedeset godina je znatno povećanje broja žena na tržištu rada. „Posao ‘domaćice’ (briga o kućanstvu, djeci i starijim članovima obitelji) mnogim je ženama bio stalni posao, ali, iako veći dio tog posla ostaje odgovornost žena, u razvijenim društvima 21. stoljeća od žena se očekuje da preuzmu i dodatne uloge“ (Simonyi, 2011: 24). Razlog tomu nije samo potreba za dodatnim primanjima, nego i u činjenici da su se žene izborile za jednake mogućnosti školovanja i zapošljavanja te ravnopravan položaj na tržištu rada. Tradicionalno, obitelj se smatrala fiksnom jedinicom sastavljenom od bračnog para i djece, ali to se promijenilo. Razvodi, samohrane majke, zaposlene majke, obitelji dvostrukih hranitelja te zamijenjene uloge majke dokazuju suprotno (Ljubetić, 2007). No, iako se u društvu status žene promijenio, njezina uloga u obitelji, teret kućanskih poslova i briga o djeci ostaju isti.

Budući da je rod jedno od glavnih načela organizacije društvenog života, a samim time i oblikuje dinamiku braka, roditeljstva i obitelji, ovaj rad pružit će kratak uvid u društvenu konstrukciju roda, a s obzirom da o položaju žena u obitelji ne možemo govoriti bez uvida u povijesnu uvjetovanost spomenutog, u radu će biti dan kratak pregled povijesti ženina rada izvan kuće, koji je rezultirao ženinom dvostrukom ulogom – radnicom i skrbnicom o obitelji. U radu će također biti predstavljena 3 modela obitelji i partnerstva te životne preferencije žena, odnosno načini na koji žene odabiru (ili ne) „žonglirati“ između posla i obitelji. Velik dio rada bit će posvećen sukobu radne i obiteljske uloge, gdje će se pregledom istraživanja dati uvid u posljedice ženine zaposlenosti na obitelj, brak, odluku za roditeljstvo, vrijeme provedeno s djetetom, na kognitivni, socio-emocionalni razvoj te školski uspjeh djeteta, odgojnu dimenziju zaposlenosti majke te uključenost oca u odgoj djeteta. Pregled stanja dvostruke uloge žena u hrvatskoj obitelji bit će popraćen uvidom u europske trendove pomirenja radne i obiteljske uloge te mogućnostima koje bi mogle pomoći ženama i obiteljima u Hrvatskoj. Teoretski dio rada bit će potkrepljen istraživanjem o stavovima studenata Sveučilišta u Zadru prema dvostrukoj ulozi žena u Hrvatskoj te njihovoj procjeni efikasnosti mjera koje bi ženama mogle pomoći u usklađivanju obiteljskih i poslovnih obveza i poboljšati njihov položaj u društvu.

2. Rod i društvo

Rod je kulturni pojam koji podrazumijeva društveno konstruirane razlike između muškaraca i žena. On obuhvaća slike, predstave, očekivanja, norme, vrijednosti, ponašanja, forme i konvencije pripisane biološkim spolovima. Ljudi se društveno razlikuju prema dvije prevladavajuće kategorije u koje ih se najčešće svrstava: muškarci i žene (Galić, 2011a).

Galić (2011b) naglašava kako je rod jedno od načela organizacije društvenog života koje uvjetuje naše identitete i koncepte o sebi te interakcije. Također, ističe da je rodni identitet jedan od najutjecajnijih odrednica identiteta, a važan je zbog načina na koji oblikuje društvene interakcije s drugima. Rod, također organizira društvene institucije poput obrazovanja, religije, sporta, pravnog sustava, rada, ali i osobna, ne tako formalno organizirana područja života, poput braka, roditeljstva i obitelji (Wharton, 2005). Stoga možemo reći da rod daje oblik i značenje pojedincima, društvenim odnosima i institucijama (Galić, 2011b). Dakle, rod je sustav društvenih praksi utemeljen na spolnim razlikama na temelju kojih se stvaraju odnosi nejednakosti, a te prakse djeluju na individualnoj razini, ali i unutar društva općenito, gdje kroz institucije i organizacije oblikuju društvene odnose i interakcijske obrasce (Wharton, 2005). Rod, posao i obitelj neke su od tako neraskidivo povezanih institucija i odnosa. Promjene na poslu i obitelji daju zamaha i promjenama u rodnim odnosima, a promjene u rodnim odnosima utječu na promjene u obitelji i na poslu. Upravo kao što se životi žena i muškaraca mijenjaju, mijenjaju se i odnosi na tržištu rada i u obitelji pa možemo reći da je rad, odnosno posao koji čovjek obavlja, kao i obitelj, orodnjena institucija (Galić, 2011a).

Fuchs Epstein (1999) naglašava kako postoji razlika između spola i roda, gdje se spol odnosi na biološke razlike između muškaraca i žena, dok se društveno konstruiranje roda postiže socijalizacijom te različitim vidljivim i skrivenim mehanizmima kontrole koji ženama i muškarcima dodjeljuju određene društvene uloge te rodna očekivanja pa ljudi vjeruju kako su te muške i ženske uloge prirodne, npr., da su žene prirodne njegovateljice zbog čega žele postati majke i brinuti za djecu, a da su muškarci prirodno agresivni i da im je u prirodi da žele napredovati u poslu. Takve ideologije, njegovane tradicijom (ali i zakonom), poduprte su vrijednostima poput onih koje ženama nalažu da im je mjesto u kući s djecom, dok se „pravi“ muškarci bore kako bi financijski osigurali obitelj (Fuchs Epstein, 1999). Tako ova feministička autorica naglašava kako kultura igra veliku ulogu u odabiru životnih preferencija muškaraca i žena.

3. Žene i rad izvan kuće: Povijesni pregled

Kao i obitelj, rad je orodnjena je institucija, a kroz povijest je podjela rada bila temeljena na podjeli spolova (Galić, 2011a). Spol je kao biološka kategorija bitna osnova društvene organizacije rada i rodne segregacije pa o spolnoj podjeli rada govorimo kao o procesu kojim se određeni posao pripisuje na temelju spola (Wharton, 2005). Smatra se da izvori spolne podjele rada proizlaze iz reproduktivskih sposobnosti muškaraca i žena te o činjenici da su žene u prošlosti bile odgovorne za brigu o djeci s obzirom da su djeca za njih bila više biološki vezana (Galić, 2011a). Ovisnost djece o majčinoj brizi oblikovala je tip posla koji su žene kroz povijest mogle obavljati (Wharton, 2005). S druge strane, muškarčeva nemogućnost rađanja te veća fizička snaga činila ga je prikladnijim za druge vrste aktivnosti, za koje je bila potrebna fizička snaga pa su na primjer u dalekoj prošlosti žene bile sakupljačice, a muškarci lovci (Vezel, 1983).

Najvažnija promjena modernog doba bila je priroda samog rada i geografsko odjeljivanje rada i obiteljskog života. Uvođenjem tvorničkog sustava i industrijalizacije, proizvodnja dobara se pomaknula izvan kuće, a obitelji su počele slati svoje članove na rad u ta industrijska postrojenja (Galić, 2011a). Život obitelji srednje klase oblikovali su zahtjevi i potrebe industrijskoga rada. Način života bio je određen i različitim rodnim ulogama koje su se organizirale na temelju spolne, odnosno rodne podjele rada u kući. „Tako su se rodne uloge muškarca organizirale oko statusa „radnika” i „hranitelja”, dok se rodna uloga žene u pravilu usmjerila prema majčinstvu i kućanstvu“ (Galić, 2011a: 34). Žene su oduvijek bile smatrane prirodno inferiorne muškarcima (Crompton, 2006), a kako je tržište postajalo sve individualiziranije, buržoaska ideja obitelji kao nečeg uzvišenog, gdje su žene bile moralno superiornije u odgoju djece, postajala je sve snažnija. Ideologija odvojenih sfera – muškarci dominantni u javnoj sferi zaposlenosti, a žene u privatnoj sferi, bila je popraćena pojavom podjele tržišta na temelju muškog hranitelja (engl. male breadwinner), gdje su muškarci radili za plaću, a žene besplatno u kućanstvu (Crompton, 2006).

Normativni model muškog hranitelja, ideologija obiteljskog života bila je poduprta i institucionalnim odvajanjem žena od političkih i ekonomskih sfera ljudske aktivnosti. Međutim, u 20. stoljeću žene su u mnogim državama dobile politička i građanska prava, iako prava na zaposlenje vezana za rodnu diskriminaciju i jednaku plaću bili su regulirani tek nakon drugog svjetskog rata. Takve su okolnosti dovele do povećanja broja obitelji s oba zaposlena partnera i s dvostrukim karijerama. Kao rezultat tehnoloških promjena, promjena u stavovima

o rodnim ulogama (rezultat drugog vala feminizma), sve više žena, uključujući i majke ušle su na tržište rada (Crompton, 2006). Odnos između obitelji i rada izvan obitelji bili su predmet odvojenih istraživanja sve do 60-ih godina prošlog stoljeća, kad je došlo do povećanog zapošljavanja udanih žena u razvijenim zemljama zapada te tadašnjim socijalističkim društvima (Damjanić, 2014). S porastom zapošljavanja žena, vlade i poslodavci okrenuli su svoju pažnju ka problemu usklađivanja poslovnih i obiteljskih obveza, gdje je fleksibilno radno vrijeme predstavljeno kao najbolja opcija. Međutim, fleksibilno radno vrijeme, najzastupljenije među ženama, ne omogućava individualni uspjeh na tržištu rada, a i radnici s fleksibilnim radnim vremenom često su niže pozicionirani (Crompton, 2006). Nadalje, unatoč takvim promjenama na tržištu, ideologija obiteljskog života gdje su žene i dalje odgovorne za brigu o kućanstvu i djeci, diskurs je u kojeg su žene i dalje neizbježno uronjene

Prvo razdoblje masovnog zapošljavanja ženske radne snage počelo je na Zapadu krajem 60-ih godina kao posljedica naglog ekonomskog razvoja i preustroja gdje su žene počele ulaziti u „tipično muška zanimanja“. Kao posljedica nastaju obitelji dvostruke karijere i dolazi do potrebe izjednačavanja uloga i moći bračnih partnera u obitelji. Razdoblje 80-ih godina karakterizirano je snažnom tržišnom utakmicom i posljedičnim organizacijskim promjenama: „raspad, smanjivanje, povezivanje, međusobno otkupljivanje i udruživanje tvrtki, polet novog privatnog poduzetništva, klima pojačane tržišne borbe za opstanak koja se odražava u organizacijskom i individualnom stresu“ (Čudina-Obradović, Obradović, 2000: 133). Tu interes postaje usmjeren na proučavanje utjecaja organizacijskog i individualnog stresa, te se traže mogućnosti ublaživanja organizacijskog stresa za pojedinca i obitelj. Uvode se promjene u organizaciji i radnom mjestu koje će olakšati podnošenje istodobnih obiteljskih i radnih obveza, posebice majkama male djece. Međutim, faza organizacijske brige trajala je kratko, jer se smanjila potreba za prihvatom i zadržavanjem velikog broja zaposlenih, s obzirom da je razvijeni Zapad, osobito Zapadna Europa već početkom 90-ih godina, zahvaćena recesijom (Čudina-Obradović, Obradović, 2000).

Novija faza podudara se s procesima globalizacije, restrukturiranja tržišta rada i usmjerena je na traženje mogućnosti integracije radnih i obiteljskih obveza, koju omogućuje razvoj novih tehnologija (informatička tehnologija, prenosiva računala, mobilna telefonija, faks) i elastičnih oblika rada: stalni ili djelomični rad od kuće, rad na daljinu, itd. Takve metode omogućuju integraciju rada i obitelji, no i do brisanja granice obiteljskog i radnog vremena, što postaje mogući izvor novog stresa i nezadovoljstva, zbog nedostatka višestrukosti uloga. Treći izvor stresa proizlazi iz rada samog. Nove tehnologije i globalizacija proizvode brojne atipične

i elastične oblike rada, ali i zahtijevaju konstantnu spremnost zaposlenih na promjene, na kratkoročnost zaposlenja i stalnu mogućnost gubitka posla. Psihološke posljedice su gubitak osjećaja sigurnosti, neizvjesnost i tjeskoba (Čudina-Obradović, Obradović, 2000).

U zemljama Srednje Europe, posebno u bivšim socijalističkim zemljama, u koje spada i Hrvatska, ovi su se problemi javili i ranije, zbog nagle deagrarizacije i industrijalizacije koja je po brojnosti gotovo izjednačila mušku i žensku radnu snagu. No, iznose Čudina-Obradović i Obradović (2000), to su bile „socijalne države“, koje su pomagale majčinsku ulogu mnogim olakšicama, kao što su jeftine, pa i besplatne jaslice, plaćeni porodni dopust, pristupačna zdravstvena zaštita, a istodobno su osiguravale punu zaposlenost, stalnost i sigurnost radnog mjesta (prema Puljiz, 2000). Promjene koje su nastupile padom socijalizma, tj. tranzicija, privatizacija ili zatvaranje državnih i društvenih poduzeća i zahtjevi globalizacije proizvele su ukidanje socijalne i nastupanje „radne države“, smanjivanje troškova države, manje doprinose i poreze, kako bi nacionalna ekonomija bila međunarodno kompetitivna i privukla strani kapital, odnosno smanjili su troškove javnog sektora i prebacili ih na građane (Puljiz, 2000, prema Čudina-Obradović, Obradović, 2000).

Nadalje, i sami smo svjedoci da iako je participacija ženske radne snage bitno porasla, to nije rezultiralo smanjenim očekivanjima u vezi brige za djecu i kućanstvo (Galić, 2011a). Štoviše, u modernim društvima postoji i takozvano zgušnjavanje zadaća, gdje žene zbog trenda sve kasnijeg stupanja u brak i sve više dobi u kojoj rađaju dijete, a tek nakon što prestanu odgajati djecu, moraju se brinuti za starije članove obitelji. Problemi koji proizlaze iz dvohraniteljskih obiteljski struktura te iz jednoroditeljskih obitelji, kojih je sve više, navode Čudina-Obradović i Obradović (2000), prisutni su u svim bivšim socijalističkim zemljama, gdje „žena koja se brine za udovoljavanje materijalnih i emocionalnih potreba obitelji, obavlja sve poslove za održavanje i čistoću kuće te članova obitelji, čuva, hrani i odgaja djecu, brine se za stare i bolesne članove bliže i daljnje obitelji, pruža hranitelju obitelji potporu i nadoknadu za stres koji doživljava na poslu, odjednom postaje i sama hranitelj obitelji pa vrijeme, koje je prije usmjeravala na zadovoljavanje potreba obitelji, mora rasporediti između obitelji i rada izvan kuće“ (Čudina-Obradović, Obradović, 2000: 131)

Dakle, ženski je rad kao dvosjekli mač, žene imaju manje plaće, dok istovremeno moraju ispunjavati zahtjeve obiteljskog života. Tako možemo reći da je feminizacija globalnog tržišta rada ustvari povećala postojeće nejednakosti između muškaraca i žena u društvu (Galić, 2011a). Dakle, novi ekonomski modeli rada koji su uvjetovali promjene radnih i životnih uvjeta nisu nadomjestili brigu, njegu i skrb za koju su u tradicionalnom modelu bile (i ostale) zadužene

žene unutar kuće. Akrap i Čipin (2011) nadalje naglašavaju kako za određen broj žena koje postanu majke godinu do dvije nakon rođenja djeteta njihov profesionalni položaj doživi bitne promjene. Također, žene imaju veći rizik od nezaposlenosti, teže im je zadržati posao i teže im se vratiti na tržište rada nakon izbivanja, npr. porodiljinog dopusta.

4. Modeli obitelji i partnerstva

Dvohraniteljski model obitelji danas sve više postaje norma u većini razvijenih zemalja (Akrap, Čipin, 2011). Nepostojanje obiteljske politike usmjerene na lakšu kombinaciju rada izvan kuće i odgoja djece smanjuju fertilitet u pojedinim državama, pa iz toga proizlazi da ako želimo utjecati na povećanje vrlo niskih stopa fertiliteta, mjere koje bi ženama omogućile lakše usklađivanje posla i obitelji su prijeko potrebne (Akrap, Čipin, 2011). Tako Damjanić (2014) ističe kako su prijeko potrebne fleksibilne obiteljske politike usmjerene na jačanje ravnopravnosti, položaja žene na tržištu rada, promicanje dvohraniteljskih obitelji te usklađivanje radnih i obiteljskim obveza. U analizi kako je posao usklađen s obiteljskim životom Kotowska i Matysiak (2008) iznose 3 modela obitelji i partnerstva:

- *model muškog hranitelja* (eng. *male breadwinner*), gdje je muškarac taj koji novčano doprinosi, dok se žena brine o djeci i kućanstvu. Ovdje vidimo potpuno odvajanje uloga muškarca i žene u obitelji. Ovdje je ženama prvenstveno namijenjena uloga supruge i majke, odnosno uzdržavane članice obitelji, koja ovisi o plaći muža-hranitelja. Ako se žene i zapošljavaju, onda se pretežno radi o *part-time* zaposlenosti ili je pak u pitanju tzv. sekvencijalno zapošljavanje, koje podrazumijeva smjenjivanje razdoblja posvećenih podizanju djece i razdoblja rada (Puljiz, Zrinščak, 2002). Obiteljske politike usmjerene ka promicanju ovog modela obitelji nalazimo u Njemačkoj, Velikoj Britaniji i Irskoj (Puljiz, Zrinščak, 2002). Za razliku od skandinavske, pravno zaštićene *part-time* zaposlenosti, u ovim je zemljama *part-time* zaposlenost nesigurna i pogoduje poslodavcima.
- Drugi model je *modernizirani model muškog hranitelja* (eng. *modernized male breadwinner*), prisutan u Francuskoj, gdje muškarac radi puno vrijeme, a žena skraćeno vrijeme. Ovaj je model svojevrsni kompromis, gdje žena ipak radi van kuće, kao sekundarni hranitelj jer radi sa skraćenim vremenom pa samim time ima i manju plaću (Kotowska, Matysak, 2008).
- Treći, *dvohraniteljski model obitelji* (eng. *dual-earner model*), je onaj u kojem oba partnera rade, puno ili skraćeno vrijeme. Ovdje oba partnera jednako ekonomski doprinose kućanstvu, tj. imaju simetrične uloge na tržištu rada. Ovaj tip nalazimo u Švedskoj, odnosno u Nordijskim zemljama, a prema Kotowska i Matysak, (2008), možemo ga podijeliti na dva podtipa. Prvi podtip, *model dvaju hranitelja – dva skrbnika* (eng. *dual-earner-dual-career*), predstavlja jednaku podjelu poslova unutar obitelji, prvenstveno u smislu brige o kućanskim poslovima i djeci. Ovaj je model rijedak te je

eventualno prisutan u pojedinim skandinavskim zemljama. Drugi je *model dvostruke opterećenosti žena* (eng. *female double-burden model*), prema kojem žene ekonomski doprinose obitelji te vode brigu o kućanstvu i djeci. U tom je slučaju ženama teško uskladiti obiteljski i poslovni život.

Žene na tržištu rada u Hrvatskoj Akrap i Čipin (2011) nadalje se svrstava u 4 skupine. U prvoj su one neaktivne, izvan tržišta rada. One pripadaju modelu muškog hranitelja obitelji, a u Hrvatskoj su popularno nazivane „domaćicama“. U drugoj grupi su nezaposlene žene, koje su prisutne na tržištu rada, ali ne pridonose ekonomski kućanstvu. U trećoj skupini su žene koje rade sa skraćenim radnim vremenom, no njih je vrlo malo. U četvrtoj skupini su zaposlene žene koje rade puno vrijeme. Zadnja je grupa najbrojnija.

Zbog normativnih očekivanja, velik broj žena ima poteškoća s usklađivanjem poslovnih i obiteljskih obveza, posebice u vidu skrbi za djecu. Unatoč činjenici da muškarac i žena dijele financijsku odgovornost za uzdržavanje obitelji, žene su i dalje prvenstveno odgovorne za odgoj djece i kućanske poslove (Topolčić, 2001). „U društvima poput hrvatskoga, gdje su očekivanja o ulozi žene da se velikim dijelom brine o djeci visoka, a institucionalna potpora i infrastruktura zaposlenoj ženi majci nedostatna njihov položaj sve je gori“ (Akrap, Čipin, 2011: 50).

5. Životne preferencije žena

U patrijarhalnom društvu „rad za plaću manje je važan za ženin socijalni identitet nego njezino obavljanje kućanskih dužnosti“ (Massey i sur. 1995: 360). Suprotno je za muškarce – rad za plaću bio je njihova socijalno dodijeljena uloga i jezgra njihova identiteta. Predanost radu smatra se dijelom radne etike, a dok se za muškarce posao smatra dijelom njihova identiteta, kod žena posao predstavlja pristup zajednici izvan doma, gdje mogu ostvariti socijalne kontakte i vježbati vještine (Damjanić, 2014). Većina žena nastoji uspostaviti ravnotežu između plaćenog posla i obiteljskih obveza. Kako će ta ravnoteža biti uspostavljena ovisi djelomično o individualnim preferencijama, ali i o raznim drugim čimbenicima, kao što su na primjer geografska ograničenja i zanimanja, socio-politički i klasni kontekst, kao i o širi kulturalni i normativni propisi. I normativna i strukturalna ograničenja oblikuju ženske odluke (McRae, 2003, prema Galić, 2011a). Rad kao središte života bitan je faktor u odabiru životnog stila.

Hakim (2000) iznosi kako se obrasci odabira žena u smislu karijere bitno razlikuju od onih u muškaraca. Ona razlikuje tri modela odabira žena: kućanski model (engl. home-centered women), radno orijentirane žene (engl. work-centered women) te adaptivne (eng. adaptive). Žene kućanskog modela kao prioritet imaju obitelj, radno orijentiranim ženama, posao je na prvom mjestu, dok adaptivna skupina žena balansira između obiteljskih te poslovnih obveza, odnosno njihovi se prioriteti mijenjaju kroz život.

Prema Damjanić (2014), radno orijentirani muškarci i žene oni su kojima je posao središte identiteta te životnog stila. S druge strane, radno orijentirane žene i kućanski model su najmanje zastupljeni, dok je dominantnija adaptivna grupa žena. Stereotip o adaptivnoj ženi jest da ona traži balans između posla i obitelji, dok radno orijentirane žene nemaju djece jer su posvećene karijeri, a žene koje su kućanski orijentirane potpuno su posvećene domu i obitelji. U svome istraživanju, Damjanić (2014) je utvrdila kako žene koje su domaćinski orijentirane i dalje predstavljaju manjinu dok su žene koje su u potpunosti posvećene karijeri još rjeđe.

6. Sukob obiteljske i radne uloge

Prema Čudina-Obradović i Obradović (2000), krajem 70-ih godina predmet zanimanja postaje utjecaj zaposlenosti žene na obiteljske procese, posebice na odgoj i napredak djece, utjecaj zaposlenosti oba bračna partnera na obitelj, obiteljske procese, bračne sukobe, razvoj djece i međugeneracijsko pomaganje te sukob obiteljske i radne uloge. Sukob dvaju spomenutih uloga najčešće se objašnjava neravnopravnom raspodjelom opterećenja obiteljskim i kućnim poslovima. Međutim, glavni je izvor sukoba nejednaka raspodjela moći u obitelji koja se i dalje temelji na patrijarhalnom obrascu neravnopravnosti spolova, usprkos važnim promjena u stvarnim ulogama muža i žene (Kluwer i sur., 1997). U tom smislu, Čudina-Obradović i Obradović (2000) postavljaju pitanje o utjecaju napuštanja tradicionalne uloge žene i majke na dobrobit djece, muževa, bračno zadovoljstvo te osobno zadovoljstvo. „Uvodi se pojam *prelijevanja (spillover)* radnoga stresa na obiteljske odnose, a i samo postojanje sukoba uloga promatra se kao dodatni izvor *životnog stresa* koji utječe na zadovoljstvo i dobrobit pojedinaca - članova obitelji“ (Čudina-Obradović, Obradović, 2000: 132).

Čudina-Obradović i Obradović (2000) ističu kako istraživanja pokazuju da međusobni utjecaji obitelji i zaposlenosti članova obitelji ne moraju nužno dovesti do sukoba uloga koji će biti izvor stresa. „*Hipotezi ograničenog vremena*, tj. shvaćanju da svatko ima 24 sata u danu i da obavljanje dužnosti na poslu smanjuje mogućnost zadovoljavanja potreba obitelji te nužno dovodi do stresa i njegova prelijevanja na obitelj (Sieber, 1974, prema Čudina-Obradović, Obradović, 2000), suprotstavlja se *hipoteza proširenja* (Marks, 1977, prema Čudina-Obradović, Obradović, 2000), tj. shvaćanje da povoljan utjecaj višestruke uloge na ženin osjećaj vlastite vrijednosti dovodi do "proširenja" vremena i energije, tj. bolje organizacije i planiranja te je prelijevanje ženinog plaćenog rada na obitelj pozitivno, a ne negativno“ (prema Čudina-Obradović, Obradović, 2000: 132). Također, Gruden i Gruden (2006) naglašavaju kako majka koja se bavi isključivo domaćinstvom nema priliku potpuno se samoostvariti, odnosno proširiti spektar svojih uloga, što se odražava na odgoj djece. Nadalje, Čudina-Obradović i Obradović (2000) ukazuju na to kako su karakteristike radnog mjesta izvor stresa koji se prenosi na obitelj, a tada se obično radi o radnim mjestima koji ne omogućuju samostalno odlučivanje, samostalno postavljanje tempa rada, onemogućuju fleksibilnost radnog vremena (zamjene, nadoknađivanja), ne dopuštaju razumijevanje i pomoć suradnika i šefova, a zaposlenost djeluje na odnose i procese u obitelji i na zadovoljstvo i zdravlje članova obitelji, ali, također, da obiteljski procesi djeluju na rad.

6.1. Posljedice ženine zaposlenosti na obitelj

Ranija istraživanja, poput onog Ordena i Bradburna (1969), pokazala su da je ženina zaposlenost izvan kuće povezana sa smanjenim zadovoljstvom u braku, smanjenom bračnom kvalitetom i većom bračnom nestabilnošću, a autori također naglašavaju da je ovaj fenomen zastupljeniji u brakovima gdje žena radi zbog povećanja obiteljskog budžeta, ne radi ostvarenja karijere. Razlog tomu bila je ženina odsutnost od kuće, odnosno smanjena mogućnost brige za obitelj, tj. djecu, što je prethodno ustvari bila njezina jedina uloga. Međutim, Glen i Weaver (1978) naglašavaju, ženina zaposlenost ne bi trebala biti uzrok nezadovoljstva u braku jer su takve žene financijski neovisne te ne moraju ostati u takvom braku, a kako je rad žene postajao uobičajena pojava, istraživanja iz 70-ih godina pokazuju kako se smanjio nepovoljni utjecaj ženine zaposlenosti na brak zbog pronalaska načina nadoknade ženinog odsustva iz kuće (Glen, Weaver, 1978). Međutim, Čudina-Obradović, Obradović (2000) naglašavaju kako teret kućanskih poslova i brige o obitelji koji je pripadao ženi prije zapošljavanja, ostao je prisutan i nakon zapošljavanja. Dakle, ekonomske prednosti koje su rezultat zaposlenosti supruge mogu dovesti do stresa u odnosima i smanjene interakcije te konfliktom supružnika (Godwin i sur., 1991). Stoga možemo reći da posljedice neravnopravne podjele rada snose prvenstveno žene, ali i muškarci u narušenoj kvaliteti braka i obiteljskog života (Topolčić, 2001).

Negativan utjecaj ženinog rada izvan kuće na bračnu stabilnost veći je što je veći broj radnih sati koje ona provodi izvan kuće (Greenstein, 1990). Nezadovoljstvo žene se smanjuje kad žene imaju tradicionalne stavove prema braku pa zato ne doživljavaju nepravednost raspodjele kućnih obveza (Vannoy, Philiber, 1992). Dakle, Vannoy i Philber (1992) zaključuju u svome istraživanju da su za kvalitetu braka, odnosno percepciju pravednosti ključni ženina očekivanja i stavovi o rodnim ulogama. Također je važno i značenje posla izvan kuće za ženu. Greenstein (1996a) u svojem je istraživanju, također utvrdio da žene, iako obavljaju većinu kućanskih poslova same, nemaju osjećaj da je spomenuto nepravedno, a ovaj autor to također objašnjava stavovima žena temeljenim na tradicionalnim rodnim ideologijama. Dakle, sukob u vezi neravnopravne podjele kućnih obveza i odgoja djece neće se događati u brakovima u kojima su žene tradicionalno odgojene (Kluwer, 1997). S druge strane, žene koje ne drže takve tradicionalne stavove o rodu smatraju da je nepošteno obavljati većinu kućanskih poslova i brigu o djeci pored posla van kuće, što rezultira konfliktima u braku, smanjenim zadovoljstvom i srećom u braku te većom vjerojatnošću rastave braka (Greenstein, 1996a). Tako možemo reći da i nije najveći problem količina posla koji se obavlja u kući, nego i percepcija pravednosti takve raspodjele. Isto tako, tradicionalno odgojeni muškarci držat će da je veći udjel ženina rada

u kući njihovo pravo, dok će oni odgojeni u ideologiji ravnopravnosti biti spremniji na pravedniju participaciju u kućnim poslovima i brigu o djeci.

Ono što je još bitno jest raspodjela moći u obitelji, tj. u kakvoj je vezi raspodjela obveza i bračno zadovoljstvo s pravom na odlučivanje i raspodjelu poslova. I ovdje nalazimo dominaciju patrijarhalnog obrasca: muž uobičajeno ima pravo izbora u kojim će kućnim obvezama sudjelovati i koliko (Riblett Wilkie i sur., 1998, prema Čudina-Obradović, Obradović, 2000), a žene koje zarađuju čak i više od muža ili rade na poslovima većega statusa ne posjeduju veću moć odlučivanja i raspoređivanja dužnosti od muža.

Orbuch i Custer (1995), dijele zaposlene žene na one koje su zaposlene radi zarade i one koje su zaposlene radi karijere, a koje tvore tri obiteljska konteksta: obitelj žene domaćice, obitelj žene koja radi zbog zarade i obitelj žene orijentirane na karijeru. Najniže zadovoljstvo muževa postoji u obiteljima gdje je žena domaćica, jer samo muškarci zarađuju. Najveće zadovoljstvo muževa je u obiteljima gdje je žena radi isključivo radi zarade. Naime, te žene sebe prvenstveno smatraju majkama i suprugama, a zaradom smanjuju muževu financijsku brigu. Muževi čije su žene zaokupljene poslom doživljavaju stres jer moraju više sudjelovati u kućanskim poslovima i brinuti za djecu, a te žene svojom snažnom radnom ulogom ugrožavaju njihovu tradicionalnu ulogu kao primarnih opskrbljivača (Orbuch, Custer, 1995).

Dakle, velik se broj istraživanja fokusirao na raspodjelu obiteljskih dužnosti među bračnim partnerima u obiteljima dvostrukog hranitelja. Ovo je bitno upravo zbog toga što se glavna opterećenja žene temelji na problemu preopterećenosti kućanskim poslovima i brizi o djeci, a doživljaj nepravdnosti u tom rasporedu izvor je ženina nezadovoljstva i sukoba u obitelji. Unatoč tomu što i muž i žena rade, u današnjim obiteljima stvarni obiteljski rad muževa i žena naliči onome iz prošlosti kada je samo muž zarađivao, jer oženjeni muškarci obavljaju znatno manje kućanskih poslova, bez obzira je li žena zaposlena ili nije pa čak i onda kada je muž nezaposlen (Greenstein, 1996b). Nadalje, i vrsta poslova koju bračni partneri obavljaju temelji se na rodnim obrascima: čišćenje i kuhanje, kao i odgoj djece su ženini poslovi, dok je održavanje automobila i aparata muški posao (Greenstein, 1996b).

6.2. Zaposlenost majke i roditeljstvo

S oba zaposlena roditelja, obitelji, posebice majke prisiljene su prilagoditi se zahtjevima i potrebama radnog mjesta, ali i obitelji.

Roditeljstvo je važna i zahtjevna životna uloga (Ljubetić, 2007) te je smješteno u određenom vremenu i prostoru pod utjecajem povijesnih događaja demografskih promjena, kulturnih normi, obiteljskog razvoja i sl. Iz toga proizlazi da pojam roditeljstva treba promatrati kao socijalni proces koji se događa unutar nekog karakterističnog prostora i vremena, a zajedno s promjenama u društvu, mijenja se i definicija roditeljstva. Obitelj se u posljednjih trideset godina znatno promijenila. Zaposlenost žene promijenila je dinamiku obiteljskih odnosa, gdje uloga očeva u odgoju djece postaje sve veća (Klarin, 2006). Međutim, unatoč tomu, opseg kućnih poslova koje žena obavlja ostaje isti (Klarin, 2006).

„Majčinstvo je temelj osobnog ispunjenja, razvoja i sreće, ali ono je i izvor najvećeg straha, depresije i tjeskobe. Ono donosi osjećaj ispunjenja, ali i ekonomskog tereta, ograničavanja i podređenosti“ (Čudina-Obradović, Obradović, 2002: 4). Majčinska praksa proizlazi iz neodgodivih djetetovih potreba i obuhvaća ne samo vještine i znanja nego i uspostavljanje dubokog emocionalnog odnosa koji je neophodan za razvoj djetetova osjećaja sigurnosti i buduće socijalne i kognitivne kompetencije (Čudina-Obradović, Obradović, 2002). Ovakvo gledište majčinstva tradicionalno je i zanemaruje potrebe majke za autonomijom, osobnim, profesionalnim razvojem. Gruden i Gruden (2006) kažu kako je majka glavni, najvažniji i nezamjenjivi djetetov odgajatelj, no zanimljivo je, nastavlja, kako djeca, pretežito kćeri, zaposlenih majki rjeđe pokazuju poremećeno ponašanje nego djeca majki koje se bave samo domaćinstvom.

Zaposlenost pozitivno utječe na zaposlenu udanu ženu jer povećava osjećaj vlastite vrijednosti, gdje žena nije izolirana te ima osjećaj uklopljenosti u društvene tokove. Podaci istraživanja pokazuju da su zaposlene majke boljšeg fizičkog i psihičkog zdravlja nego nezaposlene majke (Hoffman, Youngblade, 1999). Naime, majka se svojim radnim odnosom osjeća ravnopravno mužu, što je čini smirenijom, staloženijom. Majka koja je vezana samo za kućanstvo nema mogućnosti proširenja svojih uloga, osjeća se zapostavljeno u odnosu na muža. Sve to neminovno se i odražava na odgoj djece (Gruden, Gruden, 2006). Nadalje, Barnett i Hyde (2001), naglašavaju kako zaposlene majke posjeduju resurse koji pozitivno utječu na samo roditeljstvo, kao što su veće zadovoljstvo životom, manji financijski stres, proširenje uloga te bolje strategije rješavanja problema.

6.2.1. Odluka za roditeljstvo

Zaposlenost majki ne samo da je zabrinulo društvo u smislu sklada i stabilnosti bračne zajednice, nego utječe i na posljedice na rađanje i odgoj djece (Čudina-Obradović, Obradović, 2006). U istraživanju Čudina-Obradović i Obradović (1999), zaključile su da visoko obrazovane žene žele roditi veći broj djece, ali to se ne događa zbog nedostatka razvijene infrastrukture i podrške zaposlenim ženama, veće jednakosti među spolovima, itd. Najbitniji čimbenik kasnog ulaska u roditeljstvo kod žena je nedostatak institucija te odgovarajuće politike koja će omogućiti lakšu kombinaciju rada, odnosno izgradnje karijere s odgojem djece.

Također, bitno je poticati rodnu jednakost kako se briga o djeci ne bi smatrala isključivo ženskim poslom. Žene koje više ulažu u obrazovanje, vide rađanje djece kao prepreku u ostvarivanju karijere. Za razliku od Skandinavskih zemalja, navodi Damjanić (2014), gdje fleksibilne obiteljske politike usmjerene na jačanje ravnopravnosti, položaja žene na tržištu rada, promicanje dvohraniteljskih obitelji te usklađivanje rada i obitelji na taj način povećavaju fertilitet, u Hrvatskoj postoji vrlo mali broj institucija za brigu o djeci. Brewster i Rindfuss (2000) tako u svom istraživanju iznose kako postojanje spomenutih obiteljskih politika, koje su vođene i filozofskom stajalištu države o obitelji, utječe na odluku žena o majčinstvu. Politike u državama koje teže promicanju ravnopravnosti spolova imaju drugačiji učinak na odluku o majčinstvu od politika usmjerenih na poticanje tradicionalnih obiteljskih odnosa. Također, ekonomske okolnosti su bitne u takvim odlukama (Brewster, Rindfuss, 2000).

6.2.2. Zaposlenost majke i vrijeme provedeno s djetetom

Arendell (2000) ukazuje na to kako majke koje rade ne provode manje vremena s djecom od nezaposlenih majki. Štoviše, zaposlene majke kompenziraju vrijeme provedeno sa svojom djecom kroz interaktivnije aktivnosti. Hsin i Felfe (2014), ipak utvrđuju kako djeca zaposlenih majki provode manje vremena s njima, no vrijeme provedeno s njima usmjereno je na aktivnosti koje pozitivno utječu na razvoj djece. Drugim riječima, one mijenjaju kvantitetu kvalitetom. Na primjer, vrijeme koje nezaposlene majke provode sa svojom djecom događa se dok majke kuhaju, čiste, i sl. Zaposlene majke često provode vrijeme s djecom čitajući im, igrajući se s njima, i pomažući pri pisanju zadaće, što povoljno utječe na njihov razvoj (Hsin, Felfe, 2014). Isto tako, Hoffman i Youngblade (1999) utvrđuju kako zaposlene majke provode manje vremena sa svojom novorođenčadi, no vrijeme koje provedu s njima interaktivnije je, npr. više verbalno stimulirajuće. Dakle, žene koje rade možda ukupno provode manje vremena

s djecom, no posvećuju se aktivnostima koje facilitiraju dječji razvoj, umjesto onima koje su neefikasne. Takvo edukativno i strukturirano vrijeme provedeno s djecom ima pozitivan utjecaj na djetetov intelektualni razvoj te ponašanje (Hsin, Felfe, 2014). Međutim, spomenuto se odnosi pretežito na visokoobrazovane majke. Još jedan način na koji se nadoknađuje smanjeni broj sati koji majka provodi s djetetom u dvohraniteljskim obiteljima jest povećana uloga oca u odgoju djeteta, a Hsin i Felfe (2014) dokazuju da očevi u dvohraniteljskim obiteljima provode više vremena s djecom u strukturiranim i nestrukturiranim aktivnostima.

6.2.3. Zaposlenost majke i kognitivni, socio-emocionalni razvoj djeteta te školski uspjeh

Brooks-Gunn i sur. (2010) utvrdili su kako zaposlenost majke u prvoj godini djetetova razvoja nema utjecaj na kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj djeteta, a to, također objašnjavaju većim primanjima majke, odgojnim okruženjem u kući te ustanovama ranog odgoja obrazovanja. Huerta (2011), također utvrđuje kako zaposlenost majke nakon rođenja djeteta, nema značajne povezanosti s kognitivnim performansom djece. Nadalje, zaposlenost majke u kasnijoj dobi ima pozitivan utjecaj na djetetovo ponašanje te socijalnu prilagodbu, a pozitivan utjecaj na kognitivni razvoj djeteta ima i viša obrazovanost roditelja, zato što su takvi roditelji više uključeni u aktivnosti s djecom koja su intelektualno stimulirajuća.

Huerta (2011), također dokazuje kako uključivanje djece u predškolski odgoj, kako to biva u slučaju zaposlenosti majke, ima pozitivan učinak na kognitivni razvoj djeteta. Brojna su istraživanja dokazala kako je zaposlenost majke povezana s poticanjem na neovisnost, zrelost, autonomiju te veći akademski uspjeh u djece (Hoffman, Youngstone, 1999). Weinraub i sur. (1988) utvrđuju kako su djeca zaposlenih majki neovisnija u vidu zadovoljavanja vlastitih potreba.

Čudina-Obradović i Obradović (2006) navode kako je za majčinstvo u zaposlenih žena u prve tri godine života bitno razviti sigurnu privrženost s djetetom. Kvalitetna privrženost djeteta i jedne odrasle osobe smatra se temeljem za buduću socijalno-emocionalnu prilagođenost djeteta i odraslog pojedinca. Clarke-Stewart (1989) utvrđuje kako ne postoje razlike u privrženosti s djetetom između zaposlenih i nezaposlenih majki. Dakle, zaposlenost majke kao takva ne utječe na rani razvoj djeteta, nego je u tom slučaju najvažniji stav i osjetljivost majke za potrebe djeteta, potpora koju majka dobiva od djetetova oca i uključivanje oca u podjelu roditeljskih dužnosti (Scarr i sur., 1989).

Što se tiče školskog uspjeha, Čudina-Obradović i Obradović (2006) naglašavaju kako laici i stručnjaci često smatraju kako će djeca zaposlenih majki postizati slabiji školski uspjeh zbog smanjene majčine uključenosti u izvanškolski rad i učenje. Međutim, pročešljavajući razna istraživanja na ovu temu, mnogi su istraživači, poput Dunifon i sur. (2013) analizom podataka utvrdili su kako je zaposlenost majke povezana s boljim školskim uspjehom djece, odnosno većim prosjekom. Međutim, to objašnjavaju činjenicom da zaposlene majke, posebice one obrazovanije, u okviru dvohraniteljskih obitelji, imaju više resursa za kvalitetnu predškolsku ustanovu te bolje psihičko zdravlje, koje se, kako je već rečeno, odražava i na razvoj djeteta. Sirin (2005) naglašava kako majčino zaposlenje utječe pozitivno na školski uspjeh adolescenata, poglavito u obiteljima boljeg socio-ekonomskog statusa. Nadalje, ovdje se radi o dugoročnom utjecaju majčinog zaposlenja na školski uspjeh djece. Hoffman i Youngblade (1999) utvrđuju kako kćeri zaposlenih majki ostvaruju bolji akademski uspjeh, razvijaju egalitarnije stavove te su neovisnije, a sinovi zaposlenih majki, također imaju manje tradicionalne stavove o rodnim ulogama.

Međutim, Hofferth i Sandberg (2001) zaključuju da majčina zaposlenost utječe na slobodno vrijeme djeteta, gdje djeca manje sudjeluju u sportskim i drugim aktivnostima, koje su pozitivno povezane s kognitivnim i emocionalnim razvojem te školskim uspjehom. Ovi autori tu stavljaju naglasak na važnost strukture, reda, obiteljskih rituala te na izvanškolske aktivnosti koji su najvažniji preduvjet školskog uspjeha. Oni se najčešće mogu realizirati ako majka ne radi, odnosno ako im roditelji osiguraju drugu okolinu koja će im osigurati strukturiranost i poticajnost, kao što su dječji vrtići. Gottfried i Gottfried (2008) zaključuju kako majčina zaposlenost kao takva nema značajnog utjecaja na razvoj djeteta, nego da je bitno odgojno okruženje u kući.

Rečeno nameće zaključak da utjecaj zaposlenosti majke na dijete ovisi uvelike o kvaliteti predškolskih ustanova. U tom smislu, naglasak bi trebao biti na promicanju većeg broja kvalitetnih odgojno-obrazovnih ustanova koje će pomoći u usklađivanju poslovne i majčinske uloge i promicanju aktivnosti koje doprinose optimalnom razvoju djeteta, npr. čitanje djetetu ima pozitivan učinak na njegovo školsko postignuće (Huerta, 2011).

6.2.4. Zaposlenost majke kao model ponašanja i formiranja stavova

Obitelj kao primarna grupa u kojoj odrastamo formira nas kao osobe (Kamenov, Jugović, 2011). Od malih nogu opažamo mnogobrojna ponašanja i verbalne izjave vezane za rodne uloge. Postavljala su se mnoga očekivanja pred muškim i ženskim članovima naše

obitelji, svjedoci smo reakcija koje nam pokazuju što se smije, a sve to formiralo je i naše stavove o muškom i ženskom rodu, njihovim karakteristikama i međusobnom odnosu. Također, Scarr i sur. (1989) iznose kako zaposlenost obaju roditelja pozitivno utječe na dijete jer pruža raznolikost odgojne okoline, a zaposlenost majke uzrokuje manje oštru granicu između muških i ženskih poslova, a time pruža socijalizacijsku okolinu koja daje dobre uzore za oponašanje (Scarr i sur, 1989), jer zaposlene su majke dobar i poticajan uzor kćerima, a očevi koji pomažu u kući i dijele obveze sa ženom dobar su uzor sinovima. Dakle, možemo zaključiti da u takvim brakovima dolazi do većeg zadovoljstva žene, a Hoffman i Youngstone (1999), također ukazuju kako zaposlene majke služe kao model svojoj djeci pa djeca u takvim brakovima češće imaju egalitarniji stav o zaposlenosti majke.

Zaposlenost majke, također uči djecu životnim vještinama. Promatrajući ponašanje roditelja, djeca uče vještine i razvijaju sposobnosti koje im pružaju resurse za budući odrasli život (Bandura, 1977). Nadalje, u 31-godišnjem istraživanju Cunningham (2001) dokazuje kako je podjela kućanskih poslova majke i oca tijekom djetetova odrastanja povezana sa sudjelovanjem sinova u kućanskim poslovima u odrasloj dobi, dok je zaposlenost majke u prvim godinama života kćeri dobar prediktor obiteljskog ponašanja u odrasloj dobi. Sinovi i kćeri odrasli u dovohraniteljskih obiteljima gdje postoji jednaka podjela poslova uče kako balansirati između poslovnih i obiteljskih obveza u odrasloj dobi. Tako Cunningham (2001) zaključuje da zaposlenost oba roditelja ne samo da utječe na formiranje stavova djece o rodnim ulogama nego i na učenje vještina koje imaju dodatan učinak na ponašanje djece u odrasloj dobi

6.2.5. Zaposlenost majke i uključenost oca u odgoju djece

Ono što je vrlo bitno za optimalan razvoj djeteta jest uključenost oca, odnosno oba roditelja u odgoj (Brajša-Žganec i sur, 2014). Majčin i očev utjecaj od velike su važnosti za školovanje djece, te za socio-emocionalni i kognitivni razvoj djeteta, a uključenost oca najčešće je povezana s uključenosti majke i suradničkom okolinom roditelja za dijete, a to utječe na razvoj samopoštovanja kod djece, unutarnjeg lokusa kontrole, a samim time i pozitivno djeluje na školsko postignuće (Flouri, Buchanan, 2004).

Hoffman i Youngblade (1999) ukazuju na činjenicu da zaposlenost majke utječe na veći angažman oca u odgoju djeteta, no druga istraživanja poput Darling-Fisher i Tiedje (1990) pokazuju kako očevi u dvohraniteljskim obiteljima sudjeluju više jedino u smislu igre s djetetom, dok većina odgovornosti za odgoj i njegu djece leži na leđima majki. Dakle, vrsta brige je, također različita jer je očeva uloga uglavnom temeljena na igri s djetetom, a manje na

njezi. Uloga oca se tradicionalno temelji na društvenoj interakciji s djetetom, a Bailey (1994) je također utvrdio kako su očevi više angažirani u takvoj interakciji nego u njezi djeteta, ali očeva povećana briga o djeci ipak je povezana s majčinom zaposlenošću (no tek 20% u odnosu na majku). Topolčić (2001) je, također dobio podatak da muškarci u Hrvatskoj više (nego prije) sudjeluju u odgoju djece, no tu se uglavnom radi o igri s djetetom, što spada pod povremeni (kao npr. popravci oko kuće), a ne rutinski posao. Tu povećanu participaciju muškaraca u brizi za djecu Topolčić (2011) objašnjava u kontekstu socijalnog odobravanja angažiranog očinstva (prema Coltrane, 1990), gdje prema reklamama, komedijama i dramama u udarnim televizijskim terminima današnji otac mijenja pelene, njeguje svoju djecu, priprema gurmanska jela, no takvo ponašanje u stvarnosti zaostaje za afirmativnim predodžbama u medijima o novim očevima (Topolčić, 2001).

Prema istraživanju Van Duk i Siegers, (1996) roditeljstvo očeva i dalje se temelji na rodnoj ideologiji muža i žene: briga za djecu je majčina dužnost i to veća što otac više vremena provede radeći i što su mu veća primanja. Aldous i sur. (1998), također su ustanovili da u dvohraniteljskim obiteljima majke i dalje provode više vremena od očeva brinući se o djeci, radilo se to o fizičkoj brizi o maloj djeci ili o školskoj djeci s kojima su aktivnosti više interaktivnije. Međutim, očeva se uključenost povećava u odnosu sa starijom djecom (Aldous i sur., 1998). Uključenost oca u brigu o djetetu od ranog razvoja djeteta povezana je s njegovom uključenošću u odgoj u starijoj dobi djeteta (Aldous i sur., 1998). Dakle, što je otac uključeniiji u odgoj djeteta u ranom razvoju, to će biti angažiraniji u kasnijim razvojnim razdobljima djeteta.

Rođenjem djeteta ustvari podjela dužnosti u braku postaje još tradicionalnija, s obzirom da je majčinstvo po prihvaćenoj definiciji ženska uloga. Međutim, u obiteljima gdje partneri imaju egalitarnije stavove, podjela dužnosti brige za dijete podjednaka je (Van Duk, Siegers, 1996). Također, Aldous i sur. (1998) dokazuju da što više sati otac radi, to manje vremena provodi s djetetom, a što više sati majka radi, to više vremena otac provodi s djetetom (Aldous i sur., 1998).

Čudina-Obradović i Obradović (2000) u tom smislu naglašavaju važnost promicanja razvijanja pozitivnih stavova prema očinstvu, razvijanje potpornog stava prema ženi i obitelji, razvijanje egalitarnog stava o podjeli dužnosti u kući, itd. Zbog svega rečenog ne možemo govoriti o negativnom utjecaju zaposlenosti žene na majčinstvo i dobrobit djeteta nego trebamo govoriti o "negativnim utjecajima neprikladnih ili nepristupačnih jaslica i vrtića, kao i nedostatka očeve potpore i preuzimanja roditeljskih zadataka" (Silverstein, 1991, prema Čudina-Obradović, Obradović, 2000).

6.3. Stanje u Hrvatskoj

U okviru projekta „Žene na tržištu rada“ Hazl i sur. (2011), ustanovile su da je 2009. godine u Hrvatskoj bilo 1.385.000 radno sposobnih žena, što predstavlja maksimalni okvir za formiranje ponude ženske radne snage. U isto je vrijeme bilo 1.347.000 radno sposobnih muškaraca, odnosno 103 radno sposobne žene na 100 radno sposobnih muškaraca. Navedeni veći broj žena preslika je demografskog stanja, koje se, pak, ne reflektira pozitivno na položaj žena na tržištu rada. U 2010. godini ukupna stopa zaposlenosti u Hrvatskoj je iznosila 54,1 % (59,5 % kod muškaraca i 48,8 % kod žena), pri čemu je razlika između muškaraca i žena bila 10,7 postotnih bodova (Hazl. i sur, 2011). Usporedimo li gospodarsku aktivnost žena u Hrvatskoj s prosjekom Europske unije vidimo da je stopa ekonomske aktivnosti žena u Hrvatskoj niža od stope u Europskoj uniji. Dakle, u odnosu na Europsku uniju, u Hrvatskoj postoji niža stopa ekonomske aktivnosti te zaposlenosti, a viša stopa nezaposlenosti te niža mjesečna zarada. Hazl i sur. (2011), također iznose da djeca na žene i muškarce djeluju na različite načine. Sudjelovanje muškaraca manje ili više nije u odnosu s brojem djece, dok je sudjelovanje žena s troje ili više djece znatno niže nego kod žena s manjim brojem djece i u negativnoj je korelaciji s dobi djece.

U Hrvatskoj žene nailaze na veće poteškoće u pristupu, povratku i ostanku na tržištu rada zbog različitih socijalnih faktora, koji, između ostaloga, uključuju probleme u usklađivanju radnog i obiteljskog života. Velik broj žena radi na privremenim, nesigurnim i neprijavljenim poslovima, što ih čini ranjivijima i jače izloženima siromaštvu ili vanjskim utjecajima kao što je bila nedavna gospodarska kriza (Hazl. i sur., 2011). Kao glavne prepreke sudjelovanju na tržištu rada Hazl i sur. (2011) iznose praktične prepreke kao što su nedostupnost povoljne i adekvatne brige o djeci i fleksibilno radno vrijeme te kulturalne prepreke, kao što su neprihvatanje žena na nadređenim položajima i nastavak radne kulture u kojoj se žene ne potiče da uspiju ili se od njih to ne očekuje.

Također, razlike među zemljama u brzini nestajanja tradicionalnog modela muškoga hranitelja obitelji i pojave dvohraniteljskih modela od ključne su važnosti prilikom ocjene veze između stope fertiliteta i stope participacije žena na tržištu rada. U zemljama gdje je ta tranzicija uglavnom završila (poput nordijskih zemalja), stope fertiliteta relativno su visoke. Istodobno, u nekim drugim zemljama gdje još nije došlo do prave transformacije prema dvohraniteljskoj obitelji (zemlje južne Europe, pa i Hrvatska), stope fertiliteta vrlo su niske (Akrap, Čipin, 2011). Totalna stopa fertiliteta, koja je jedan od najpouzdanijih pokazatelja trendova u reprodukciji

stanovništva u Hrvatskoj znatno je ispod razine stope jednostavne reprodukcije koja iznosi 2,1 (Eurostat, 2016).

Kao što je već naglašeno, velik broj žena iz dvohraniteljskih obitelji ima poteškoća u usklađivanju poslovnog i obiteljskog života, posebice u skrbi za djecu. U društvima poput hrvatskoga, gdje su očekivanja takva da se žene velikim dijelom brine o djeci visoka, a institucionalna potpora i infrastruktura zaposlenoj ženi majci nedostatna, njihov položaj sve je gori (Akrap, Čipin, 2011).

Unatoč i dalje nerazmjernom udjelu žena i muškaraca na tržištu rada, u posljednja je četiri desetljeća participacija žena znatno porasla. Bilo svojim izborom ili zbog obiteljskih potreba, sve veći postotak žena u godinama rađanja i podizanja djece ostaje na tržištu rada (Topolčić, 2001). No, drugačija je situacija podjele rada i brige o djeci između bračnih partnera u kućanstvu (obitelji) – tu nije došlo do znatnijih promjena. Muž sada dijeli odgovornost za održavanje obitelji sa ženom, ali ona je i dalje primarno odgovorna za posao u kućanstvu i za odgoj djece. Plaćena pomoć u obavljanju kućanskih poslova ili je većini obitelji financijski nedostupna ili je teško doći do nje jer na tržištu rada postoji veća potražnja od ponude (Topolčić, 2001).

Istražujući stupanj ravnopravnosti podjele rada u kućanstvu u Hrvatskoj, Topolčić (2001) je zaključio da od 11 kućanskih poslova, 8 poslova obavljaju žene. Muškarci su više angažirani od žena jedino u sitnim popravcima oko kuće. Nasuprot tomu, žene su više angažirane u pranju rublja, glačanju, pranju kupaonice i wc-a, kuhanju, pranju suđa te brizi oko kućnih ljubimaca. Slične rezultate u svom istraživanju dobile su i Bartolac i Kamenov (2013), gdje su utvrdile kako žene i dalje više obavljaju rutinske ili tradicionalno ženske poslove, dok muškarci više obavljaju povremene ili muške poslove. Također, rezultati su pokazali kako su žene manje zadovoljne takvom raspodjelom poslova u kućanstvu, nego što su to muškarci. Oba partnera najzadovoljnija su kada podjednako sudjeluju u obiteljskim troškovima i donošenju odluka. Žene u Hrvatskoj se i dalje u obitelji primarno bave domaćinstvom i brigom o djeci unatoč tome što su zaposlene i izvan doma. Stoga ne začuđuje doživljaj nepravednosti u žena s obzirom na njihovo nezadovoljstvo svakodnevnim dvostrukim opterećenjem poslovima na radnom mjestu i u obitelji. Ravnopravnost u raspodjeli obiteljskih obveza omogućila bi im ostvarenje drugih socijalnih uloga u kojima žele sudjelovati i napredovati, te vjerojatno povećala zadovoljstvo i doživljaj pravednosti u braku (Bartolac, Kamenov, 2013).

Žene u Hrvatskoj žongliraju između tri sfere: posla, djece i obitelji, a muškarci najviše između dvije: posla i djece (Topolčić, 2001). Žene, također imaju manje izbora, pogotovo kada je riječ o rutinskim kućanskim poslovima, jer više od 90% žena rutinski kuha, pere rublje, glača i pere suđe, a 80% njih rutinski čisti kuću, usisava prašinu, itd. Kao što je naglašeno, rodna podjela rada temelji se na podjeli rada na tržištu te prije svega na ideologijama i adekvatnim rodnim ulogama i društvenim sankcijama koje odstupanja od istih donose. Odnosno, ukoliko bi muškarci obavljali tradicionalno ženske kućanske poslove to bi predstavljalo neadekvatno demonstriranje roda. Muškarci koji sudjeluju u takvim aktivnostima u našem bi društvu mogli biti neformalno sankcionirani od strane članova svoje socijalne mreže (Topolčić, 2001), pa možemo reći da je ženi lakše pregovarati o jednakoj raspodjeli rada sa mužem koji se uspješno nosi sa sankcijama socijalne mreže obitelji.

6.4. Smanjenje sukoba radne i obiteljske uloge

6.4.1. Europski trendovi

U razvijenim zemljama model jednog hranitelja obitelji (one breadwinner) prema kojem žena ostaje u kući više je iznimka nego pravilo (Puljiz, Zrinščak, 2002). U suvremenom društvu gdje se žene suočavaju s brojnim izazovima koje donose obrazovanje, mogućnosti zaposlenja te obiteljske obaveze, postavlja se pitanje kako u takvim uvjetima osigurati dobrobit za obitelj i ženu samu. Ovo su temeljna pitanja koja su proizašla iz rasprave o ravnoteži između posla i života tijekom posljednjeg desetljeća, a „potaknuta aspiracijama žena za jednakim mogućnostima, kao i brigom za implikacije na demografsku sliku, s malom negativnom poveznicom ustanovljenom između zaposlenosti žena i rođenja djece do 1980. godine“ (Simonyi, 2011: 24)

U današnje vrijeme kad postoji nesigurnost na tržištu rada imati posao za žene je čimbenik koji utječe na zadovoljstvo životom, unatoč dvostrukim opterećenjem usklađivanja poslovnog i obiteljskog života. Socijalna skrb i mjere zapošljavanja u europskim društvima igraju važnu ulogu u nastojanjima da se osigura nesmetano obavljanje posla i profesionalni razvoj žena unatoč obiteljskim obavezama koje imaju, a istodobno očekuje se da zaposlenje ne ograničava majčinstvo i obitelj (Simonyi, 2011). Politike usmjerene ka promicanju dvohraniteljskog tipa obitelji u Europi poduprte su obiteljskim politikama koje omogućavaju roditeljima skraćeno radno vrijeme, potiču muškarce da jednakopravno sudjeluju u obiteljskim

i kućanskim obvezama, omogućavaju povoljne usluge ustanova za rani odgoj i obrazovanje (Gornick, Meyers, 2004). Roditeljski dopusti, koji su prošireni i na očeve, u nekim zemljama omogućuju roditeljima da „prežive“ na određeno vrijeme, odnosno da ne izgube posao (u nekim zemljama mjeseci, u nekima godine). Fleksibilne mogućnosti rada (npr. rad na pola radnog vremena), klizno radno vrijeme (radno vrijeme gdje se utvrđuje najranije vrijeme dolaska na posao i najkasnije vrijeme, a na radnicima je da u tom vremenu odrade potrebno dnevno radno vrijeme (Marinković-Drača, 2016)) te dislocirani rad mogu pomoći roditeljima da uspješno usklađuju poslovni i obiteljski život. Iako se spomenuto odnosi najčešće na žene, u Europi je pokrenuto nekoliko inicijativa koje nalažu da usklađivanje između posla i obitelji nije pitanje spola, nego pitanje organizacije obitelji, u koje je potrebno uključiti oba roditelja (Simonyi, 2011). Simony (2011) iznosi kako je od 20% europskih radnika na pola radnog vremena i dalje 80% žena. No, i sami smo svjedoci kulturnih vrijednosti koje Hrvatska baštini pa možemo pretpostaviti da bi realizacija spomenutog u muškaraca doživjela nekakav oblik neformalnih društvenih sankcija u smislu adekvatnog performiranja roda.

Ono što je vrlo bitno kao stup oslonac u usklađivanju poslovnog i obiteljskog života su kvalitetne ustanove ranog odgoja i obrazovanja, koje brinu za dobrobit djece. Vrijeme provedenog u vrtićima i jaslicama za djecu pruža temelj za buduću dobrobit, zdravlje te fizički, mentalni i socijalni razvoj djeteta (Simonyi, 2011). „Nedostatak tih ustanova ne samo da otežava postizanje ravnoteže između poslovnog i privatnog života, već može i nepovoljno utjecati na dobrobit, obrazovanje i socijalnu uključenost u ovoj ranoj, ključnoj fazi razvoja djeteta, bez obzira na status zaposlenosti roditelja” (Simonyi, 2011: 25).

6.4.2. Hrvatska

Danas prevladava stajalište da je zapošljavanje oba bračna partnera najbolje rješenje za obitelj, njeno blagostanje i reprodukciju, a Puljiz i Bouillet (2003) u Nacionalnoj obiteljskoj politici, iznose kako će zapošljavanje oba roditelja biti blagotvorno za obitelj ako ga prate prilagodbe na tržištu rada, inovacije u sustavima socijalne sigurnosti te razvoj obiteljskih usluga. Također, kad je majka zaposlena podiže se odgojna razina okoline, koja povoljno djeluje na svestrani razvitak djece (Čudina-Obradović, Obradović, 2000:138)

Puljiz i Bouillet (2003), u Nacionalnoj obiteljskoj politici iznose kako se obiteljska politika treba graditi na dvije uporišne točke. Prva točka je zapošljavanje žena odnosno drugog hranitelja obitelji. Druga točka je razvoj obiteljskih usluga kao potpora dvohraniteljskom modelu. Rješenja ne treba tražiti u raznim oblicima retradicionalizacije i zadržavanja žena u

obitelji, kako je to implicitno proizlazilo iz nekih ranijih rješenja, nego, kako to u europskim dokumentima stoji, potrebni su rekonciliacija rada i obitelji, preraspodjela uloga unutar obitelji, odnosno, moderna integracija rada i obitelji. Također, prema spomenutom nacrtu, treba predškolske ustanove u Hrvatskoj učiniti dostupnima svoj djeci, osnovati centre za obitelj, osigurati razvoj izvaninstitucionalnih oblika skrbi o djeci dojenačke i mlađe dobi. Značaj ove mjere sadržan je u razvoju modela dvohraniteljske obitelji, odnosno obitelji s dva zaposlena roditelja. Također se naglašava da je bitno postojeći institut roditeljskog dopusta značajno proširiti i fleksibilizirati. „Odbor za jednake mogućnosti žena i muškaraca Vijeća Europe preporuča vladama uvođenje i poštivanje načela plaćenog roditeljskog dopusta radi dobrobiti djece i uravnoteženja profesionalnih i obiteljskih obveza oba roditelja“ (Puljiz, Bouillet, 2003: 66). Cilj roditeljskih dopusta je razrada vodećih načela majčinstva i očinstva te određivanje najboljih načina kombiniranja obitelji i karijere, a da se pri tome ne nanese šteta niti jednom od njih. Također je potrebno afirmirati institut očinskog dopusta, koji je usmjeren i u većem uključivanju očeva u odgoj djece te osigurati osnovno mirovinsko i zdravstveno osiguranje temeljem svih oblika rada i tijekom trajanja porodnih, roditeljskih i očinskih dopusta te ujednačiti prava žena i muškaraca s obzirom na vrijeme provedeno na različitim obiteljskim dopustima (Puljiz, Bouillet, 2003).

Kao najveću prepreku u ostvarivanju karijera žena u Hrvatskoj, Vlada RH u *Strategiji razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj (2014-2020) (2014)*, između ostalog izdvaja i poteškoću usklađivanja profesionalnog i privatnog života žena, a kao rješenja predlažu:

- Osigurati dostupne javne servise čuvanja djece, subvencije za čuvanje djece, kao i starijih članova obitelji; jednosmjenska nastava u školama
- Dječji kutak unutar poduzeća gdje će se kroz kreativne aktivnosti pomagati djetetu otkriti svoje profesionalne sklonosti
- Subvencioniranje – dječjih vrtića, škola, posebno u organizaciji slobodnog vremena djece (školski praznici) – poticanje žena na otvaranje uslužnih poduzeća s tom djelatnošću
- Bolja mreža i sufinanciranje vrtića i cjelodnevnih boravaka za djecu, mogućnost fleksibilnijeg radnog vremena, olakšice ukoliko muškarac pomaže u obitelji (dopusti i slično)
- Rad od kuće, fleksibilno radno vrijeme, poticanje muškaraca na korištenje porodiljnog dopusta
- Sufinanciranje domova za starije i nemoćne osobe

- Stvaranje preduvjeta za usklađivanje karijere i obitelji – razvoj servisa za pomoć u vođenju kućanstva, brige o djeci, starijim osobama

Također, u *Strategiji razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj (2014-2020)* (2014), Vlada RH kao problem navodi nedovoljnu podršku okoline, za što je potrebno educirati članove obitelji, bračnih partnera/muškaraca i tradicionalno/patrijarhalno orijentiranih žena. Također, Vlada RH iznosi kako je vrlo bitno kontinuirano raditi na rodnoj osjetljivosti javnosti (obrazovanje i mediji), ali i dosljedno ugrađivati rodnu dimenziju u funkcioniranje društva.

7. Metodologija istraživanja

7.1. Predmet istraživanja

U današnje vrijeme je prihvaćen novi način života gdje su žene prisutne na tržištu rada, raste stupanj obrazovanosti žena, ali i mogućnosti koje se ženama pružaju (Damjanić, 2014), odnosno sve je češći dvohraniteljski model obitelji koji postaje norma u većini razvijenih zemalja. Ipak, velik broj žena iz takvih obitelji ima poteškoća u usklađivanju poslovnog i obiteljskog života, posebno što se tiče skrbi za djecu, što upućuje na dvostruku ulogu žena u suvremenoj obitelji. S obzirom da je u hrvatskom društvu, kako je navedeno u radu, položaj žena sve gori jer se od njih očekuje da velikim dijelom brinu o djeci i kućanstvu, a institucionalna potpora i infrastruktura zaposlenoj majci nedovoljna (Akrap, Čipin, 2011), predmet istraživanja ovoga rada stavovi su studenata Sveučilišta u Zadru prema zaposlenosti žena i usklađivanju obiteljskih i poslovnih obveza, odnosno njihova procjena mjera koje bi ženama mogle pomoći u usklađivanju poslovnih i obiteljskih uloga i poboljšati njihov položaj u hrvatskom društvu.

7.2. Cilj, zadaci i hipoteze istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati stavove studenata Sveučilišta u Zadru prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama. Također, ispitivanjem će se obuhvatiti i njihova procjena efikasnosti mjera koje bi ženama mogle pomoći u usklađivanju poslovnih i obiteljskih uloga te poboljšati njihov položaj u društvu.

Zadaci istraživanja su:

1. Utvrditi demografske podatke ispitanika, spol, dob, znanstveno područje studija, geografsko porijeklo, status zaposlenosti majke te obrazovanost majke.
2. Utvrditi stavove ispitanika prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama u Hrvatskoj s obzirom na spol, znanstveno područje studija, geografsko porijeklo, status zaposlenosti majke te obrazovanje majke
3. Utvrditi u kojoj mjeri ispitanici ocjenjuju ponuđene mjere pomoći ženama u usklađivanju poslovnih i obiteljskih obveza te poboljšanja njihovog položaja u društvu efikasnim.

4. Ispitati razlike u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na spol, znanstveno područje studija te geografsko porijeklo ispitanika.
5. Ispitati razlike u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na status zaposlenosti majke i obrazovanje majke.
6. Ispitati povezanost između procjene ispitanika efikasnosti mjera pomoći ženama u usklađivanju poslovnih i obiteljskih obveza i poboljšanja položaja žena u društvu i stavova prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama.

Hipoteze:

Hg1: S obzirom na prijašnja istraživanja (Akrap, Čipin, 2010; Istenič, 2007; Räsänen, Wilska, 2007; Hoffman, Youngblade, 1999; Moen i sur. 1997; Haley, 1971) može se pretpostaviti da će se pokazati razlika u stavovima studenata prema dvostrukoj ulozi žena, odnosno prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na spol, znanstveno područje studija, geografsko porijeklo, status zaposlenosti majke te obrazovanost majke. Očekuje se da će žene, ispitanici s urbanih područja, ispitanici društvenih i humanističkih područja studija, ispitanici kojima je majka stalno zaposlena, i oni kojima majka ima veći stupanj obrazovanja imati pozitivnije stavove.

Hg 2: S obzirom na prijašnja istraživanja, poput Brajdić-Vuković i sur. (2007), koje utvrđuju povezanost između stavova o rodnim ulogama i stavova o zaposlenosti žena u Hrvatskoj, možemo pretpostaviti da će se pokazati povezanost između stavova prema dvostrukoj ulozi žena, tj. stavova prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s procjenama efikasnosti mjera koje bi žena mogle olakšati usklađivanje poslovnog i obiteljskog života te poboljšati položaj žena u hrvatskom društvu

7.3. Postupak istraživanja

U istraživanju je sudjelovao uzorak od 181 ispitanika koji su regrutirani na Sveučilištu u Zadru. Ispitivanje je provedeno grupno ili individualno. Prilikom grupne primjene upitnika ispitanici su na nastavi, kod profesora koji su prethodno odobrili provođenje ispitivanja, ispunjavali upitnik, za što im je trebalo oko pet minuta. Upitnici su provedeni među studentima Pomorskog odjela, Odjela za pedagogiju, Odjela za povijest, među studentima koji pohađaju nastavničke kompetencije, a koji dolaze s raznih odjela te Odjela za ekologiju, agronomiju i

akvakulturu. Individualna primjena upitnika napravljena je u Studentskom klubu „Božo Lerotić“, gdje su studenti koji su bili voljni sudjelovati u istraživanju odmah ispunili upitnik i vratili nazad. Spomenuti ispitanici su podijeljeni u 3 znanstvena područja studija u skladu s podjelom Narodnih novina (2009): tehničko znanstveno područje, humanističke i društvene znanosti, odnosno biotehničke znanosti. Budući da su studenti društvenih i humanističkih područja uglavnom dvopredmetni te u kombinaciji, stavljeni su u jednu skupinu

7.4. Uzorak ispitanika

U istraživanju je korišten prigodan uzorak od 181 ispitanika, tj. studenata Sveučilišta u Zadru ($M_{DOB}=22$; $sd_{DOB}=2,25$), od kojih 91 čine žene, a 90 muški ispitanici.

Tablica 1. Prikaz broja studenata (N) prema pojedinim nezavisnim varijablama

Znanstveno područje studija		Naselje		Status zaposlenosti majke		Obrazovanje majke	
Tehničke	63 (35%)	Grad	116 (64%)	Stalno zaposlena	112 (61%)	OŠ	13 (7%)
Društvene i humanističke	107 (59%)	Selo	65 (36%)	Nezaposlena (traži posao)	20 (11%)	SSS	118 (65%)
Biotehničke	11(6%)			Domaćica	38 (22%)	VŠS	23 (13%)
				Umirovljenica	11 (6%)	VSS	18 (10%)
						Magisterij, doktorat	9 (5%)

7.5. Instrumenti istraživanja

Prvi dio upitnika odnosio se na demografske podatke, odnosno spol, dob, studijsku grupu (znanstveno područje studija), geografsko porijeklo, status zaposlenosti majke te obrazovanje majki ispitanika (prilog 1).

U svrhu ispitivanja stavova prema zaposlenosti žena i usklađivanju poslovnih i obiteljskih obveza žena u Republici Hrvatskoj korištena je *Skala stavova prema položaju žena na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama* (prilog 2) preuzeta od Akrap i Čipin (2011). Skala se sastoji od 8 tvrdnji o dvostrukoj ulozi žena, tj. zaposlenosti žena, usklađivanju obiteljskih i poslovnih obveza, a čini 4 pozitivna stava te 4 negativna stava prema zaposlenosti žena, odnosno prema usklađivanju obiteljskih i poslovnih obveza te utjecaju spomenutog na obitelj, odnosno djecu. Stavovi su mjereni na Likertovoj skali od 5 stupnjeva (odgovori: uopće

se ne slažem =1, ne slažem se = 2, niti se slažem niti se ne slažem =3, slažem se = 4, slažem se potpuno = 5)

Kako bi se utvrdilo koliko ispitanici procjenjuju efikasnost mjera koje bi ženama mogle olakšati usklađivanje poslovnog i obiteljskog života te poboljšati položaj žena u hrvatskom društvu korištena je *Skala mjera prevencija i smanjenja rodne diskriminacije* (prilog 3) preuzeta od Leinert Novosel (2011). Zadatak ispitanika je bio procijeniti na skali od 4 stupnja koliko bi svaka od ponuđenih devet mjera (klizno radno vrijeme, podjela radnog mjesta na dvije osobe i sl.) mogla olakšati ženama usklađivanje obiteljskih i poslovnih obveza, odnosno poboljšati položaj žena u hrvatskom društvu.

8. Analiza i interpretacija rezultata

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove studenata Sveučilišta u Zadru prema dvostrukoj ulozi žena u Hrvatskoj, tj. prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama, kao i njihovu procjenu efikasnosti mjera koje bi ženama mogle pomoći u usklađivanju poslovnih i obiteljskih uloga te poboljšati njihov položaj u društvu.

Prvi dio analize deskriptivne je prirode, dok se drugi dio analize temelji na upotrebi T-testa pri utvrđivanju razlike u stavovima s obzirom na spol i geografsko porijeklo. Nadalje, analizom varijance i Fisherovim LDS testom ispitana je razlika u stavovima s obzirom na znanstveno područje studija, obrazovanje majke te status zaposlenosti majke ispitanika. Također, kako bi se dobio uvid u razliku u stavovima s obzirom na pojedine tvrdnje u skali izvučeni su postoci odgovora u odnosu na spol, odnosno status zaposlenosti majke ispitanika.

U svrhu utvrđivanja povezanosti između stavova prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama i procjena mjera pomoći koje bi ženama mogle olakšati usklađivanje poslovnog i obiteljskog života te poboljšati položaj žena u hrvatskom društvu, korišten je Pearsonov koeficijent korelacije. Kod skale procjene mjera pomoći korištena je faktorska analiza te T-test za utvrđivanje razlike među faktorima. Također, kako bi dobili sliku o preferenciji pojedinih mjera pomoći ženama u usklađivanju poslovne i obiteljske uloge žene te poboljšanja njenog položaja u društvu, napravljena je hijerarhija procjene efikasnosti pojedinih mjera.

Tablica 2. Prikaz aritmetičke sredine i standardne devijacije za rezultate na Skali stavova prema položaju žena na tržištu rada i Skali mjera prevencija i smanjenja rodne diskriminacije

	M	sd
Stav ukupno	3,66827	0,594426
Mjere pomoći ukupno	2,94446	0,548853

Ako pogledamo *Tablicu 2* možemo vidjeti kako je ukupan stav studenata Sveučilišta u Zadru prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama pozitivan, odnosno umjereno egalitaran (M=3,66827). Isto tako, studenti u većoj mjeri procjenjuju ponuđene mjere pomoći ženama efikasnim (M=2,94446).

Tablica 3. T-test za utvrđivanje razlike u stavu prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na spol

Spol	M _ž	M _M	t	df	p
Stav ukupno	3,893567	3,440463	5,533241	179	0,000000*

*p<0,05

M_ž – aritmetička sredina rezultata za studentice

M_M – aritmetička sredina rezultata za studente

T-testom utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika između ispitanika u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na spol (Tablica 3), u smjeru izražavanja pozitivnijih stavova od strane ispitanica.

Studentice imaju pozitivnije stavove od studenata prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama, što je u skladu s očekivanjima. Dakle, žene i u ovom istraživanju pokazuju višu razinu svijesti navedenog problema. Naime, i prijašnja istraživanja pokazuju kako žene u Hrvatskoj pokazuju veću osjetljivost prema društvenoj neravnopravnosti od muškaraca i bolje uočavanje neravnopravnih odnosa u obitelji, a što se tiče rasporeda brige oko djece i pridavanja važnosti ženinoj karijeri, također je prethodno utvrđeno da žene percipiraju veću neravnopravnost (Kamenov, Jugović, 2011) pa je logično i zaključiti da će ispitanice u ovom istraživanju imati pozitivniji stav spram zaposlenosti žena, veću svijest o usklađivanju poslovnih i obiteljskih uloga, odnosno da će ispitanice u manjoj mjeri smatrati kako zaposlenost žene nepovoljno utječe na obitelj i dijete.

Tablica 4. Tablica postotaka odgovora za svaki stupanj slaganja na Skali stavova prema položaju žena na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na spol

Tvrdnja	Spol	Odgovori na skali				
		1	2	3	4	5
1. Majka koja radi može uspostaviti topao i prislan odnos sa svojom djecom kao i majka koja je kod kuće (ne radi)	M	3%	7%	17%	43%	30%
	Ž	0%	3%	7%	37%	53%
2. Zaposlenje je najbolji način da žena postane samostalna	M	7%	12%	32%	31%	18%
	Ž	0%	9%	23%	37%	31%
3. Posao kućanice ispunjava kao i bilo koji drugi posao	M	1%	9%	35%	39%	16%
	Ž	3%	11%	38%	34%	14%
4. I muškarac i žena trebali bi financijski pridonositi kućanstvu	M	3%	4%	26%	26%	40%
	Ž	0%	4%	8%	41%	47%
5. Predškolsko će dijete vjerojatno patiti ako mu majka radi	M	19%	38%	24%	16%	3%
	Ž	26%	47%	18%	8%	1%
6. Imati zaposlenje je dobro, no ono što većina žena zapravo želi jesu djeca i obitelj	M	6%	25%	28%	33%	8%
	Ž	25%	33%	25%	13%	4%

7. Iako je zaposlena, glavna bi odgovornost žene trebala biti briga o kućanstvu i briga o djeci	M	8%	21%	41%	19%	11%
	Ž	29%	29%	16%	23%	3%
8. Žene koje imaju djecu koja još nisu školske dobi ne bi trebale raditi, nego bi se trebale brinuti za djecu	M	12%	33%	29%	17%	9%
	Ž	38%	40%	15%	5%	2%

M – ispitanici

Ž – ispitanice

U *Tablici 4* prikazan je postotak odgovora za svaki stupanj slaganja kako bi se vidjelo gdje se ta razlika u stavu s obzirom na spol očituje. Iako općenito možemo vidjeti da i ispitanici i ispitanice teže pozitivnijim stavovima, ako uzmemo u obzir postotke odgovora za svaku od navedenih 8 tvrdnji (*Tablica 4*), možemo vidjeti kako se razlika u stavovima između ispitanica i ispitanika najviše očituje u zadnje 3 tvrdnje (*imati zaposlenje je dobro, no ono što većina žena zapravo želi jesu djeca i obitelj; iako je zaposlena, glavna bi odgovornost žene trebala biti briga o kućanstvu i briga o djeci; žene koje imaju djecu koja još nisu školske dobi ne bi trebale raditi, nego bi se trebale brinuti za djecu*).

Što se tiče stavova studenata o utjecaju zaposlenosti žene na dijete, ispitanice imaju nešto pozitivniji stav, no kod oba spola prevladavaju odgovori na pozitivnoj strani skale. Čak se 90% žena, odnosno 73% muškaraca slaže, tj. slaže potpuno da *majka koja radi može uspostaviti topao i prisan odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi*. Pri ovoj tvrdnji 10% muškaraca zaokružuje da se ne slažu, tj. uopće ne slažu, dok tek 3% žena zaokružuje te odgovore. Tek 19% muškaraca, odnosno 9% žena se slaže, tj. u potpunosti slaže s izjavom da *će predškolsko dijete vjerojatno patiti ako mu majka radi*, iz čega možemo vidjeti kako ispitanici i ispitanice generalno ne percipiraju majčinu zaposlenost kao štetnu za djetetov razvoj.

Mala se razlika između muškaraca i žena u stavu očituje pri tvrdnji da je *zaposlenje najbolji način da žena postane samostalna*, gdje obje grupe, također imaju pozitivan stav, no i tu možemo vidjeti kako se žene u većoj mjeri s tom izjavom slažu (*Tablica 4*). Gotovo podjednak broj muškaraca (55%) i žena (48%) smatra da *posao kućanice ispunjava kao svaki i drugi posao*.

Zanimljivo je kako se 66% muškaraca slaže (26%), odnosno slaže u potpunosti (40%) s tvrdnjom da i *muškarac i žena trebaju financijski pridonositi kućanstvu*, dok istovremeno njih 41% smatra da je *imati zaposlenje dobro, no ono što većina žena želi su djeca i obitelj*. S tvrdnjom da bi *glavna odgovornost žene trebala biti briga o kućanstvu i djeci iako je zaposlena*

slaže se, odnosno potpuno se slaže 30% muškaraca, dok se čak njih 41% s tom izjavom niti slaže niti ne slaže. Nadalje, općenito možemo primijetiti kako muškarci više tendiraju davati neutralan odgovor (niti se slažem niti se ne slažem). Ta pojava, osim što može ukazivati na ispitanikovu neodlučnost, može biti rezultat ispitanikove indiferentnosti, jer, kako Kaplan (1972) u svom istraživanju o neutralnim odgovorima pri ispitivanju stavova zaključuje, ako ispitanik na velik broj pitanja zaokružuje srednju (neutralnu) vrijednost, to upućuje na njegov manjak interesa za problem, što u ovom kontekstu nikako nije zanemarivo. Činjenica da postoji razlika u postotku neslaganja sa spomenutim tvrdnjama (*imati zaposlenje je dobro, no ono što većina žena zapravo želi jesu djeca i obitelj; iako je zaposlena, glavna bi odgovornost žene trebala biti briga o kućanstvu i briga o djeci*) s obzirom na spol te da 66% muškaraca smatra da bi oba bračna partnera trebala financijski pridonositi kućanstvu, upućuje na to da muškarci u odnosu na žene u većoj mjeri preferiraju *dvohraniteljski model obitelji dvostruke opterećenosti žena*, prema kojem žene ekonomski doprinose obitelji te vode brigu o kućanstvu i djeci pa im je samim time i najteže usklađivati obiteljsku i poslovnu ulogu (više o modelu na str. 12-13) (Kotowska, Matysiak, 2008). Naime, ako pogledamo i usporedimo odgovore ispitanica na iste tvrdnje možemo vidjeti kako se 58% žena ne slaže, tj. uopće ne slaže s tvrdnjom da bi *glavna odgovornost žene trebala biti briga o kućanstvu i djeci iako je zaposlena* (u odnosu na 28% muškaraca), a njih 58% se ne slaže, tj. uopće ne slaže s tvrdnjom da je *imati zaposlenje dobro, no ono što većina žena želi jesu djeca i obitelj*, u odnosu na 31% muškaraca koji se ne slažu, tj. uopće ne slažu s tom tvrdnjom. Čak 78% žena se uopće ne slaže (38%), odnosno ne slaže (40%) s tvrdnjom da *žene koje imaju djecu koja još nisu školske dobi ne bi trebale raditi nego se brinuti o djeci*, u odnosu na 45% muškaraca koji se uopće ne slažu (12%), odnosno ne slažu (33%) s tom tvrdnjom. S istom izjavom 7% žena se slaže, tj. slaže potpuno dok se 26% muškaraca slaže, tj. potpuno se slaže da *žene koje imaju predškolsku djecu ne bi trebale raditi nego se brinuti o djeci*. Iz ovoga, također možemo zaključiti da muškarci u odnosu na žene u nešto većoj mjeri preferiraju *adaptivni model*, gdje je žena ta koja balansira između obiteljskih i poslovnih obveza te *kućanski model* odabira žena, gdje je žena potpuno posvećena obitelji (prema Hakim, 2000) u odnosu na žene.

Ako uzmemo u obzir da se 88% žena slaže s tvrdnjom da bi i *muškarac i žena trebali financijski pridonositi kućanstvu*, a istovremeno vidimo da pokazuju egalitarniji stav o zaposlenosti žene i usklađivanju poslovnih i obiteljskih uloga, možemo zaključiti da ispitanice u većoj mjeri podržavaju *model dvaju hranitelja – dva skrbnika*, u kojem postoji jednaka

podjela poslova unutar obitelji, prvenstveno u smislu brige o kućanskim poslovima i djeci (Kotowska, Matysiak, 2008).

Rezultati prijašnjih istraživanja pokazuju kako i studenti i studentice imaju umjereno liberalne stavove o rodnim ulogama, dok studentice ipak pokazuju manje tradicionalan stav što se tiče obiteljske uloge udanih žena (Bryant, 2003). I ispitanici i ispitanice u ovom istraživanju podržavaju dvohraniteljski model obitelji, a iz rezultata vidimo kako i studenti i studentice pokazuju pozitivne stavove spram zaposlenosti žena i njezinim obiteljskim obvezama (*Tablica 3*), no razlika između spola ipak postoji, posebice što se tiče usklađivanja obiteljske i poslovne uloge žene.

Tablica 5. T-test za utvrđivanje razlike u stavu prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama geografsko porijeklo studenata

Geografsko porijeklo	M _s	M _G	T	df	p
Stav ukupno	3,657949	3,674048	-0,174336	179	0,861799

*p<0,05

M_s – aritmetička sredina rezultata za ispitanike s ruralnih područja

M_G – aritmetička sredina rezultata za ispitanike s urbanih područja

Iako prijašnja istraživanja poput Istenič (2007) pokazuju razliku u stavu prema rodnim ulogama s obzirom na to dolaze li ispitanici iz ruralnih, odnosno urbanih područja, gdje ispitanici s ruralnih područja pokazuju tradicionalnije stavove, u ovom je istraživanju T-testom utvrđeno da ne postoji statistički značajna razlika između stavova ispitanika u odnosu na geografsko porijeklo (*Tablica 5*), tj. ne postoji razlika između ispitanika koji dolaze iz grada, odnosno sa sela. Ovo možemo objasniti činjenicom da se radi o uzorku ispitanika mlađe populacije, uključenih u visoko obrazovanje pa se utjecaj sociokulturnih obrazaca ruralnih sredina nije pokazao značajnim.

Tablica 6. Analiza varijance za utvrđivanje razlike u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na znanstveno područje studija ispitanika

	SS	Df	MS	F	p
Znanstveno područje studija	11,575	2	5,788	19,802	0,000000*
Pogreška	52,026	178	0,292		

*p<0,05

Analizom varijance utvrđena je statistički značajna razlika u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na znanstveno područje studija (*Tablica 6*).

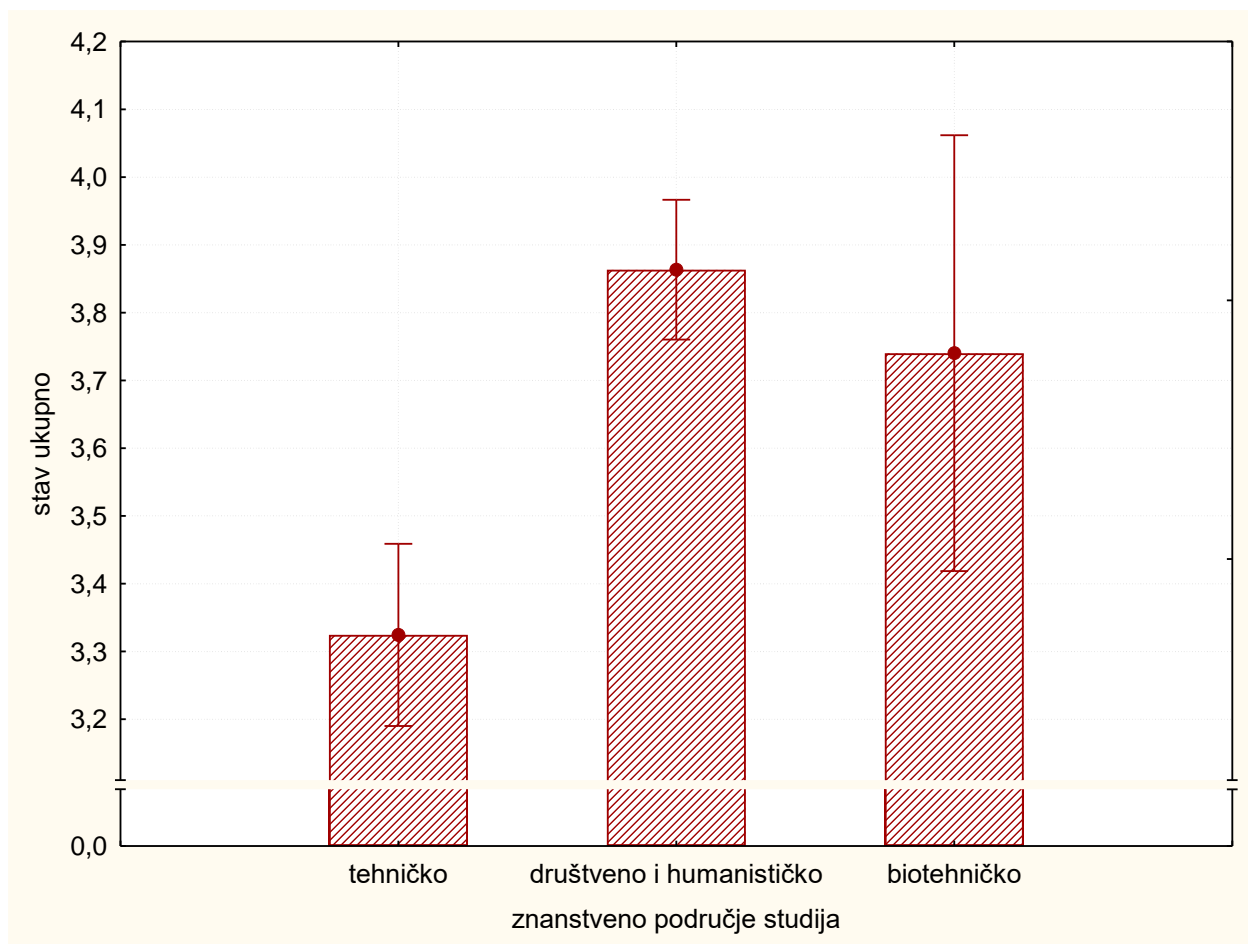
Tablica 7. Fisher LSD test za utvrđivanje razlike u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na znanstveno područje studija ispitanika

Znanstveno područje studija	Tehničke	Humanističke i društvene	Biotehničke
Tehničke znanosti		0,000000	0,019708
Humanističke i društvene znanosti	0,000000*		0,472769
Biotehničke znanosti	0,019708*	0,472769	

* $p < 0,05$

Nadalje, Fisherovim LSD testom utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika između ispitanika tehničkog znanstvenog područja i onih koji spadaju u društvene i humanističke znanosti (Tablica 7). Räsänen i Wilska (2007) u istraživanju stavova prema rodnim ulogama među studentima u Finskoj također su utvrdili kako studenti humanističkih i društvenih znanosti imaju egalitarnije stavove u odnosu na studente drugih znanstvenih područja, a to objašnjavaju činjenicom da su nastavni sadržaji humanističkih i društvenih znanosti više usmjereni na rodna pitanja. Ovdje vidimo koliko je usmjeravanje pažnje na ovakvu problematiku u obrazovanju važno za razvoj kritičke osviještenosti spram rodnih uloga pa možemo reći kako bi sadržaji vezani za pitanje ravnopravnosti spolova, tj. razvoj rodne osviještenosti trebali biti integralni dio svih razina odgoja i obrazovanja. Dakle, odgojno obrazovne ustanove, kao prvi susret djeteta s formalnim i strukturiranim odgojnim pristupom, trebale bi pružati vrijedan prostor za usvajanje ne samo novih znanja, nego i kvalitetnih modela ponašanja, tj. stavova.

Osim što se radi o razlici između područja studija, tj. razlici u nastavnim sadržajima, ovo možemo objasniti i činjenicom da ispitanike tehničkog područja u ovom istraživanju uglavnom čine muškarci, a prijašnjom analizom utvrđena je razlika između spola. Također, postoji razlika između tehničkog i biotehničkog područja, no i to možemo pripisati činjenici da su ispitanici tehničkog područja uglavnom muškarci, dok su ispitanici biotehničkog područja činile uglavnom žene. Nadalje, ne postoji značajna razlika između humanističkih i društvenih znanosti i biotehničkih znanosti.

Slika 1. Prikaz rezultata stavova prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na znanstveno područje studija

Iz Slike 1 možemo vidjeti kako studenti društvenih i humanističkih znanosti pokazuju najveću svijest o položaju žene na tržištu rada i njezinom usklađivanju obiteljskih i poslovnih uloga, iza njih slijede studenti biotehničkih znanosti, dok studenti tehničkih znanosti pokazuju najmanje egalitaran stav.

Tablica 8. Analiza varijance za utvrđivanje razlike u stavovima prema usklađivanju obiteljskih i poslovnih uloga žena s obzirom na obrazovanje majke

	SS	df	MS	F	p
Obrazovanje majke	4,172	4	1,043	3,089	0,017294*
Pogreška	59,430	176	0,338		

*p<0,05

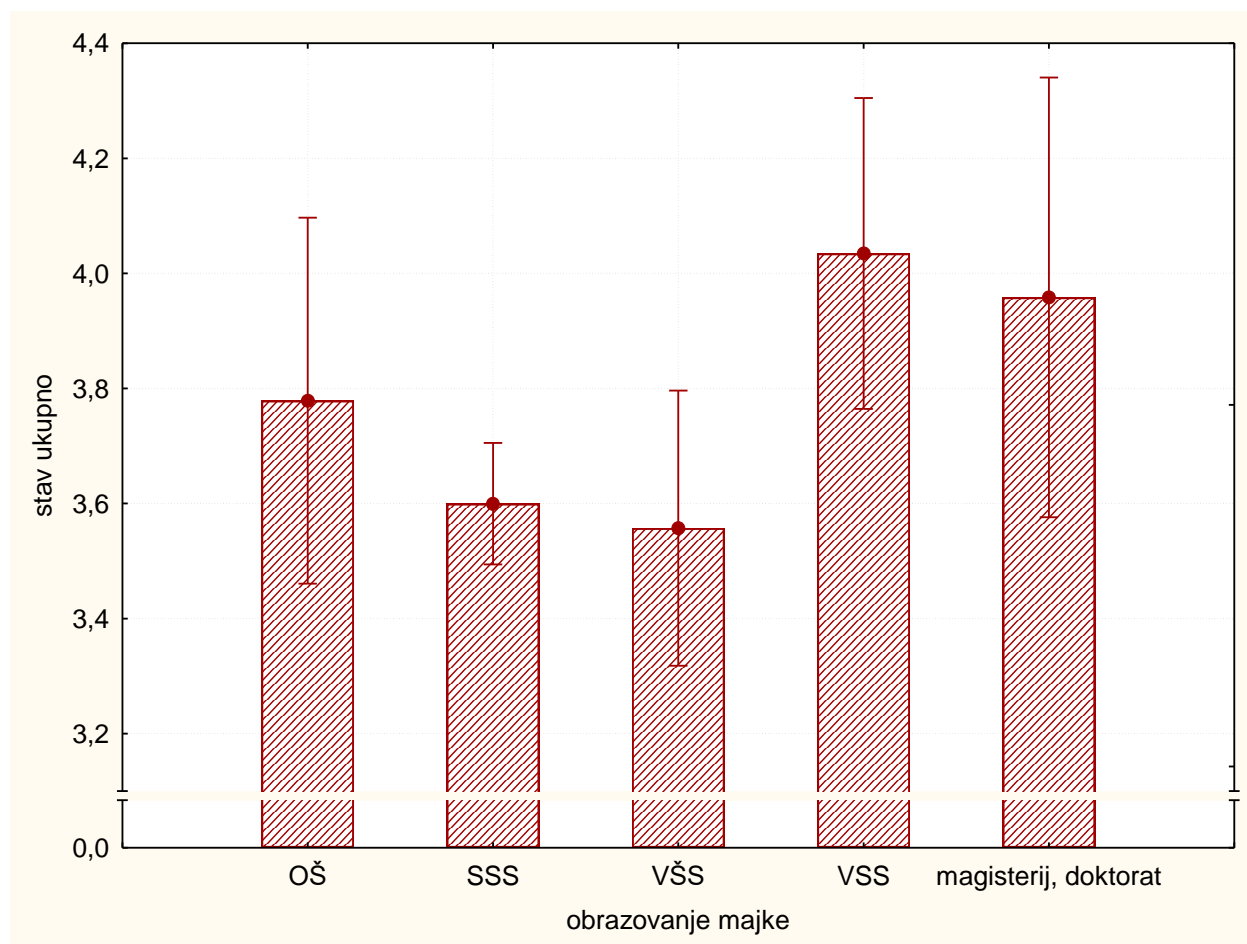
Analizom varijance utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na obrazovanje majke.

Tablica 9. Fisher LSD test za utvrđivanje razlike u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na obrazovanje majke

Obrazovanje majke	OŠ	SSS	VŠS	VSS	Mr. sc., dr.sc.
OŠ		0,292933	0,273062	0,227981	0,477215
SSS	0,292933		0,748332	0,003518	0,076046
VŠS	0,273062	0,748332		0,009792	0,080844
VSS	0,227981	0,003518*	0,009792*		0,747832
Mr. sc., dr. sc.	0,477215	0,076046	0,080844	0,747832	

*p<0,05

Istraživanja poput Smith i Self (1980) dokazala su kako je stav pojedinca prema rodnim ulogama manje tradicionalan što je majka obrazovanija, a u ovom istraživanju dobivena je razlika u stavu između ispitanika kojima majka ima završenu srednju školu i višu školu, s jedne strane te kojima je završila visoku školu s druge strane (Tablica 9). Naime, ispitanici čija je majka završila visoku školu imaju egalitarnije stavove prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama u odnosu na ispitanike čija je majka završila srednju ili višu školu. Ovdje vidimo da je potvrđeno kako veća obrazovanost majke tvori odgojnu okolinu koja utječe na egalitarnost stava. Druge razlike se nisu pokazale statistički značajnima.

Slika 2. Prikaz rezultata stavova prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na obrazovanje majke

Nadalje, kao što je rečeno, i iz *Slike 2* je vidljivo da ispitanici čija je majka završila visoku školu imaju pozitivnije stavove o zaposlenosti žena u odnosu na ispitanike čija je majka završila srednju ili višu školu. Međutim, iako značajne razlike nisu dobivene između drugih skupina, iz *Slike 2* možemo vidjeti neočekivanu distribuciju stavova, gdje ispitanici kojima je majka završila osnovnu školu pokazuju veću pozitivnost stava od onih kojima je majka završila srednju školu, a to možemo objasniti velikim nerazmjerom u broju ispitanika u svakoj od ovih skupina te eventualno drugim čimbenicima koji su na to utjecali, poput spola, područja studija, statusa zaposlenosti majke, itd.

Tablica 10. Analiza varijance za utvrđivanje razlike u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na status zaposlenosti majke

	SS	df	MS	F	p
Zaposlenost majke	5,149	3	1,716	5,197	0,001830*
Pogreška	58,453	177	0,330		

*p<0,05

Analizom varijance utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika između stavova ispitanika prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na status zaposlenosti majke (*Tablica 10*).

Tablica 11. Fisher LSD test za utvrđivanje razlike u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na status zaposlenosti majke

Status zaposlenosti majke	Stalno zaposlena	Nezaposlena (traži posao)	Domaćica	Umirovljenica
Stalno zaposlena		0,118772	0,000219	0,154593
Nezaposlena (traži posao)	0,118772		0,236838	0,849807
Domaćica	0,000219*	0,236838		0,454382
Umirovljenica	0,154593	0,849807	0,454382	

*p<0,05

Zaposlenost majke utječe na djecu tako da oblikuje stavove o tome što je primjereno i poželjno (Fernández i sur., 2004). Obitelj kao primarna grupa u kojoj odrastamo formira nas kao osobe, a zaposlena majka pruža socijalizacijsku okolinu koja daje dobre uzore za oponašanje (Scarr i sur, 1989) te služi kao model svojoj djeci pa djeca u takvim obiteljima imaju egalitarniji stav o zaposlenosti majke (Hoffman, Youngstone, 1999). Jedan od glavnih ciljeva ovog istraživanja bio je ispitati razliku u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na status zaposlenosti majke, a s obzirom na rečeno, ne čudi da je dobivena statistički značajna razlika u stavu između ispitanika kojima je majka

stalno zaposlena izvan kuće i onih kojima je majka domaćica (*Tablica 11*). I iz ovih rezultata možemo vidjeti kako imati zaposlenu majku znači formirati egalitarnije stavove o rodnim ulogama, odnosno zaposlenosti žene te usklađivanju njezine obiteljske i poslovne uloge.

Između ispitanika kojima je majka zaposlena i onih kojima je nezaposlena (traži posao) ne postoji statistički značajna razlika, kao ni između ispitanika kojima je majka nezaposlena (traži posao) i onih kojima je domaćica (*Tablica 11*).

Tablica 12. Tablica postotka odgovora na Skali stavova prema položaju žena na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na to je li majka ispitanika stalno zaposlena ili domaćica

Tvrđnja	Zaposlenost majke	Odgovori na skali				
		1	2	3	4	5
1. Majka koja radi može uspostaviti topao i prislan odnos sa svojom djecom kao i majka koja je kod kuće (ne radi)	zaposlena	1%	1%	11%	38%	49%
	domaćica	3%	16%	13%	34%	34%
2. Zaposlenje je najbolji način da žena postane samostalna	zaposlena	3%	10%	25%	32%	30%
	domaćica	5%	13%	29%	40%	13%
3. Posao kućanice ispunjava kao i bilo koji drugi posao	zaposlena	1%	10%	38%	33%	18%
	domaćica	5%	11%	21%	45%	18%
4. I muškarac i žena trebali bi financijski pridonositi kućanstvu	zaposlena	2%	2%	14%	32%	49%
	domaćica	3%	8%	16%	37%	36%
5. Predškolsko će dijete vjerojatno patiti ako mu majka radi	zaposlena	30%	44%	19%	6%	1%
	domaćica	10%	37%	21%	32%	0%
6. Imati zaposlenje je dobro, no ono što većina žena zapravo želi jesu djeca i obitelj	zaposlena	23%	25%	27%	21%	4%
	domaćica	5%	28%	32%	18%	16%
7. Iako je zaposlena, glavna bi odgovornost žene trebala biti briga o kućanstvu i briga o djeci	zaposlena	25%	24%	28%	15%	8%
	domaćica	8%	26%	31%	24%	11%
8. Žene koje imaju djecu koja još nisu školske dobi ne bi trebale raditi, nego bi se trebale brinuti za djecu	zaposlena	30%	34%	22%	12%	2%
	domaćica	13%	39%	16%	13%	19%

Budući da je dobivena statistički značajna razlika između ispitanika kojima je majka stalno zaposlena i onih kojima je majka domaćica, izvučeni su postoci odgovora kako bi se utvrdilo u kojim tvrdnjama se ta razlika najviše očituje (*Tablica 12*). Uvidom u *Tablicu 12* možemo vidjeti kako se ta razlika najviše očituje u tvrdnjama koje se tiču usklađivanja poslovnih i obiteljskih uloga (*iako je zaposlena, glavna bi odgovornost žene trebala biti briga*

o kućanstvu i briga o djeci; žene koje imaju djecu koja još nisu školske dobi ne bi trebale raditi, nego bi se trebale brinuti za djecu), gdje ispitanici kojima je majka stalno zaposlena pokazuju veću svijest, tj. egalitarnije stavove prema usklađivanju obiteljskih i poslovnih obveza te u tvrdnjama koje se tiču utjecaja majčine zaposlenosti na dobrobit djece (*majka koja radi može uspostaviti topao i prisan odnos sa svojom djecom kao i majka koja je kod kuće (ne radi); predškolsko će dijete vjerojatno patiti ako mu majka radi*). U drugim tvrdnjama razlika u frekvencijama odgovora postoji, u smjeru da ispitanici kojima je majka stalno zaposlena pokazuju nešto pozitivniji stav, no u manjoj mjeri nego što je to u spomenutim tvrdnjama.

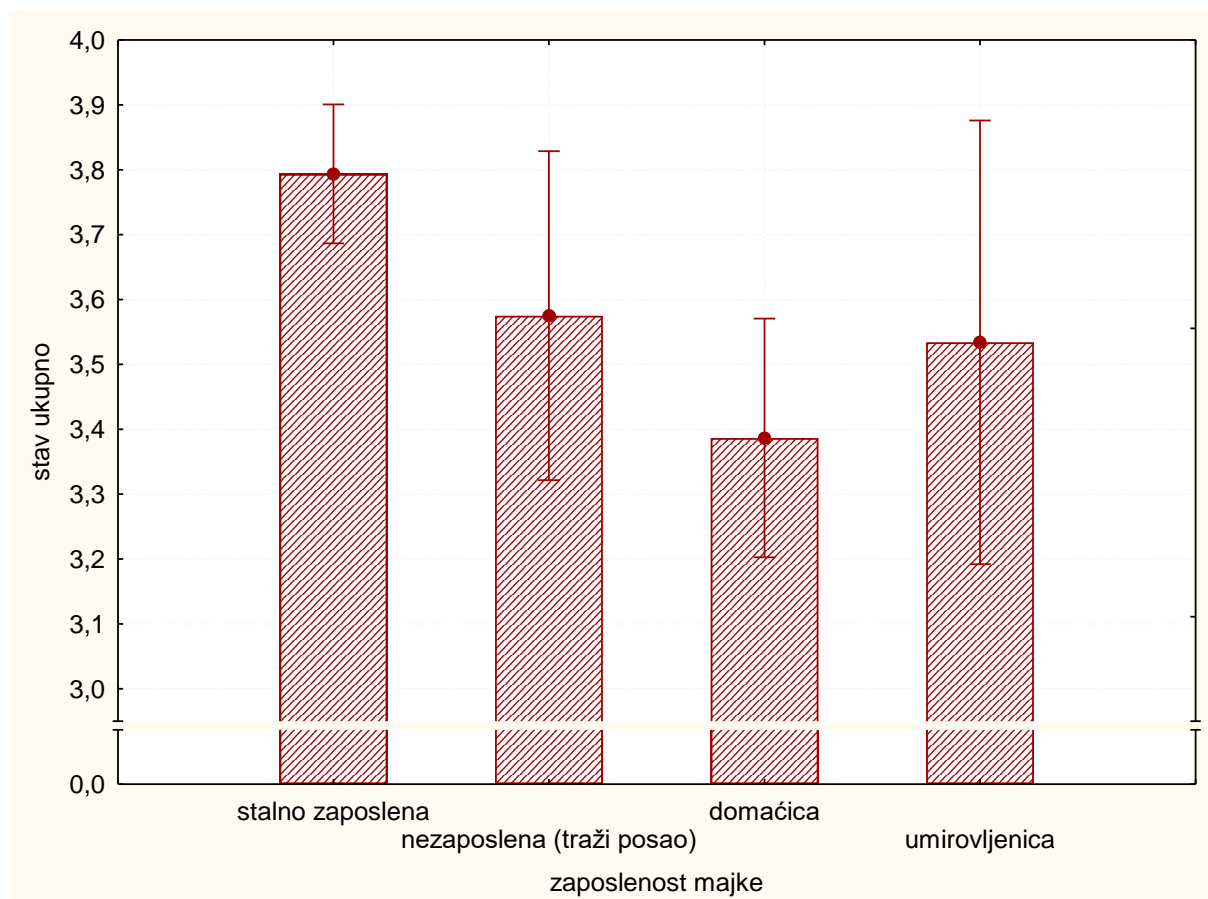
Dakle, možemo vidjeti kako se ispitanici kojima je majka zaposlena u nešto većoj mjeri slažu tj. slažu potpuno s tvrdnjom da i *muškarac i žena trebaju financijski pridonositi kućanstvu* (njih 81%), dok se 73% ispitanika kojima je majka domaćica slaže, tj. slaže potpuno s tom tvrdnjom pa možemo reći da je njihov stav o toj tvrdnji također pozitivan. Za istu tvrdnju se njih 4% kojima je majka zaposlena uopće ne slaže, tj. ne slaže, dok na negativnoj strani skale ispitanika kojima je majka domaćica nalazimo njih 11%. Ovakav pozitivan stav obje grupe ispitanika možemo objasniti većom svijesti o financijskoj krizi u Hrvatskoj te potrebama obitelji za financijskim prihodima oba roditelja. Nešto manju razliku u stavovima između ispitanika kojima je majka zaposlena, odnosno domaćica, također pronalazimo u izjavama o životnim preferencijama žena, tj. ispitanici kojima je majka zaposlena (62%) se u nešto većoj mjeri slažu, tj. slažu potpuno da je *zaposlenje najbolji način da žena postane samostalna* u odnosu na ispitanike kojima je majka domaćica (53%). Također, slične stavove nalazimo i kod tvrdnje da *posao kućanice ispunjava kao i bilo koji drugi posao*, no ispitanici kojima je majka domaćica ipak se u većoj mjeri slažu s tom tvrdnjom (*Tablica 12*), što je i logično budući da im je majka domaćica služila kao model za formiranje stava.

Što se tiče usklađivanja obiteljske i poslovne uloge, također vidimo egalitarniji stav ispitanika kojima je majka zaposlena, gdje se 49% ispitanika kojima je majka zaposlena ne slaže, tj. uopće ne slaže s tvrdnjom da *iako je zaposlena, glavna bi odgovornost žene trebala biti briga o kućanstvu i briga o djeci*, u odnosu na 34% onih kojima je majka domaćica. Sličan omjer odgovora možemo vidjeti i kod tvrdnje da je *imati zaposlenje dobro, no ono što većina žena žele jesu djeca i obitelj* (*Tablica 12*).

Nešto veća razlika u frekvencijama odgovora između ispitanika kojima je majka zaposlena i onih kojima je majka domaćica očituje se u izjavama koje se tiču utjecaja majčine zaposlenosti na dijete. Naime, tek 7% ispitanika kojima je majka zaposlena se slaže, tj. slaže potpuno s tvrdnjom da *će predškolsko dijete vjerojatno patiti ako mu majka radi*, dok 32%

ispitanika kojima je majka domaćica to smatra. Čak 74% ispitanika kojima je majka zaposlena se ne slaže, tj. uopće ne slaže s tom izjavom, u odnosu na njih 47% kojima je majka domaćica. Štoviše, 87% ispitanika kojima je majka zaposlena se slaže, tj. potpuno slaže da *majka koja radi može uspostaviti topao i prisan odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi*, dok se 68% onih kojima je majka domaćica slaže, tj. potpuno slaže s tom tvrdnjom (*Tablica 12*). Ako obratimo pozornost na negativnu stranu skale iste tvrdnje u *Tablici 12* vidimo kako se tek 2% ispitanika kojima je majka zaposlena uopće ne slaže, tj. ne slaže da *majka koja radi može uspostaviti topao i prisan odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi*, dok isto to zaokružuje njih 19% kojima je majka domaćica. Zanimljivo je, također, kako se tek 2% ispitanika kojima je majka zaposlena potpuno slaže s izjavom da *žene koje imaju djecu koja još nisu školske dobi ne bi trebale raditi, nego bi se trebale brinuti za djecu*, u odnosu na njih 19% kojima je majka domaćica.

Iz ovoga možemo zaključiti kako ispitanici kojima je majka zaposlena i oni kojima je majka domaćica podržavaju *dvohraniteljski model obitelji*, no oni kojima je majka zaposlena, kao što je i predviđeno, u nešto većoj mjeri. Razlika između ovih grupa ispitanika očituje se u vidu dvostruke uloge žena, tj. usklađivanja obiteljske i poslovne uloge te nepovoljnog utjecaja ženine zaposlenosti na razvoj djeteta, gdje ispitanici kojima je majka zaposlena pokazuju egalitarniji stav spram spomenutog. Dakle, možemo zaključiti da ispitanici kojima je majka zaposlena više teže *modelu dvaju hranitelja – dva skrbnika*, dok oni kojima je majka domaćica naginju *dvohraniteljskom modelu obitelji dvostruke opterećenosti žena*.

Slika 3. Prikaz rezultata stavova prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na zaposlenost majke

Iz Slike 3 vidljiva je tendencija postojanja razlike između onih kojima je majka nezaposlena (traži posao) i onih kojima je majka domaćica, odnosno između onih kojima je majka domaćica i onih kojima je majka umirovljenica. S obzirom da možemo pretpostaviti da su majke umirovljenice i nezaposlene majke koje traže posao tijekom djetinjstva ispitanika bile zaposlene (u odnosu na domaćice), postojanje tendencije ovakve razlike također možemo pripisati odgojnoj okolini gdje su (potencijalno) zaposlene majke služile kao model formiranja ovakvog stava. Međutim, budući da se radi o manjem broju ispitanika čije majke spadaju u ove kategorije, ova pojava trebala bi se istražiti opsežnijim istraživanjem s većim brojem ispitanika.

Jedan od ciljeva ovog rada bio je utvrditi u kojoj mjeri ispitanici ocjenjuju ponuđene mjere pomoći ženama (poput kliznog radnog vremena, zakonske obveze roditeljskih dopusta za očeve, i sl.) u usklađivanju poslovnih i obiteljskih obveza te poboljšanja njihovog položaja u društvu efikasnim. Također, zadatak ovog istraživanja bio je i ispitati povezanost između procjene ispitanika efikasnosti mjera pomoći ženama u usklađivanju poslovnih i obiteljskih obveza i poboljšanja položaja žena u društvu i stavova prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama

U Hrvatskoj žene nailaze na veće poteškoće u pristupu, povratku i ostanku na tržištu rada zbog različitih socijalnih čimbenika, kao što su problemi u usklađivanja radnog i obiteljskog života (Hazi i sur., 2011). Kao glavne prepreke sudjelovanju na tržištu rada Hazi i sur. (2011) iznose nedostupnost povoljne i adekvatne brige o djeci i fleksibilno radno vrijeme te kulturalne prepreke, kao što su neprihvatanje žena na nadređenim položajima i nastavak radne kulture u kojoj se žene ne potiče da uspiju ili se od njih to ne očekuje. Kao što je pokazano i ovim istraživanjem, danas prevladava stajalište da i muškarac i žena trebaju financijski pridonositi kućanstvu. Takav dvohraniteljski model obitelji, prema Puljiz i Bouillet (2003), dobar je za obitelj ako ga prate prilagodbe na tržištu rada, inovacije u sustavima socijalne sigurnosti te razvoj obiteljskih usluga. I europske i hrvatske obiteljske politike usmjerene su ka promicanju dvohraniteljskog modela obitelji, a takve politike, osim što omogućavaju skraćeno i klizno radno vrijeme, roditeljske dopuste za očeve te osiguravanje velikog broja kvalitetnih ustanova ranog odgoja i obrazovanja, teže retradicionalizaciji obitelji, tj. promicanju ravnopravnosti spolova unutar samih obitelji i u društvu općenito. Veliku ulogu igra i podrška okoline pa se nameće i važnost educiranja obitelji, ali i rad na rodnoj osjetljivosti javnosti kroz obrazovanje i medije.

Tablica 13. Prikaz faktorske analize za provjeru latentne strukture Skale mjera koje ženama mogu olakšati usklađivanje poslovnog i obiteljskog života te poboljšati njihov položaj u društvu

Mjere	zakon i društvene vrijednosti	karakteristike radnog mjesta
1. Klizno radno vrijeme		0,734884
2. Jaslice i vrtići u radnim organizacijama		0,732697
3. Podjela jednog radnog mjesta na dvije osobe (svaka po 4 sata)		0,643234
4. Financijske povlastice za poslodavce koji brinu o ravnopravnosti spolova	0,636905	
5. Uvođenje zakonske obveze korištenja roditeljskog dopusta za očeve	0,510895	
6. Veće poštivanje ravnopravnosti spolova tijekom obrazovanja	0,837297	
7. Obrazovanje poslodavaca i zaposlenika o ravnopravnosti spolova	0,864689	
8. Osvještavanje javnosti putem medija (TV, novine, radio)	0,770590	
9. Strože kažnjavanje neravnopravnog postupanja na temelju spola	0,648201	

Crombach alpha=0,60 (karakteristike radnog mjesta)

Crombach alpha=0,82 (zakon i društvene vrijednosti)

Faktorskom analizom dobivena su 2 faktora ponuđenih mjera, odnosno *faktor karakteristika radnog mjesta* (Crombach alpha= 0,60) te *faktor zakona i društvenih vrijednosti* (Crombach alpha= 0,82) (Tablica 13).

Tablica 14. Prikaz T-testa za ispitivanje razlike između *faktora karakteristika radnog mjesta* i *faktora zakon i društvene vrijednosti*

Karakteristike radnog mjesta	Zakon i društvene Vrijednosti	t	df	p
2,851657	2,990858	-2,06895	360	0,039264*

*p<0,05

T-testom utvrđeno kako postoji razlika između *faktora zakona i društvenih vrijednosti* i *faktora karakteristika radnog mjesta*, u smjeru da ispitanici procjenjuju mjere iz *faktora zakona i društvenih vrijednosti* efikasnijima (Tablica 14).

Tablica 15. Prikaz Pearsonovog koeficijenta korelacije između stava i faktora *karakteristika radnog mjesta* te stava i faktora *zakona i društvenih vrijednosti*

	Karakteristike radnog mjesta	Zakon i društvene vrijednosti
Stav ukupno	0,07	0,36*

Kao što je i predviđeno, primjenom Pearsonovog koeficijenta korelacije dobivena je pozitivna povezanost između stavova prema položaju žena na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama i ukupnog rezultata na skali mjera prevencije i smanjenja rodne diskriminacije ($r=0,32$). Logično je bilo pretpostaviti da će ispitanici koji pokazuju veću svijest o problemu zaposlenosti žena te usklađivanja njezinih obiteljskih i poslovnih obveza u većoj mjeri procjenjivati efikasnim ponuđene mjere. Međutim, nakon faktorske analize, utvrđeno je da postoji povezanost između stavova prema položaju žena na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama i *faktora zakona i društvenih vrijednosti* (Tablica 15). Povezanosti između stavova prema položaju žena na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama i *faktora karakteristika radnog mjesta* nema. Dakle, ispitanici koji imaju pozitivnije stavove prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama smatraju kako bi mjere iz *faktora zakona i društvenih vrijednosti* bile efikasnije u pomoći ženama u usklađivanju poslovnog i obiteljskog života te poboljšanja njihovog položaja u društvu. Stoga možemo zaključiti kako ispitanici koji pokazuju veću osjetljivost spram pitanja dvostruke uloge žene u obitelji problem vide u funkcioniranju društva kao takvog te zakona vezanih za poštivanje ravnopravnosti spolova, dva činitelja koji ne funkcioniraju jedan bez drugoga.

Također, možemo primijetiti kako se *faktor karakteristika radnog mjesta* s kojim ne postoji povezanost (klizno radno vrijeme, jaslice i vrtići u radnim organizacijama, podjela jednog radnog mjesta na dvije osobe (svaka po 4 sata)) odnosi na neku vrstu odabira žena pa vidimo kako ispitanici s većom osviještenošću o problemu dvostruke uloge žena veći problem vide u zakonu i društveno ukorijenjenim vrijednostima nego u samim izborima žena. Nadalje, ako se osvrnemo na mjeru *podjele ranog vremena na dvije osobe*, odnosno rad sa skraćenim vremenom, možemo pretpostaviti da je razlog što ovu mjeru egalitarniji ispitanici ne vide efikasnom, tj. poželjnom, činjenica da takvi poslovi nisu karijeristički i mnogim bi ženama, posebice onim visokoobrazovanim, mogli biti neprihvatljivi. Također, podatak da ova skupina ispitanika ne favorizira *jaslice i vrtiće u radnim organizacijama* možemo objasniti činjenicom da bi ova mjera dovela do brisanja granica obiteljskog i radnog konteksta pa se gubi ženina višestrukost uloga, što kod žene može uzrokovati stres i nezadovoljstvo (Čudina-Obradović, Obradović, 2000).

Tablica 16. Deskriptivni pokazatelji i hijerarhija procjene efikasnosti pojedinih mjera usmjerenih na usklađivanje poslovnog i obiteljskog života žena i poboljšanja njihovog položaja u hrvatskom društvu

Mjere pomoći	Rang	M	sd
Veće poštivanje ravnopravnosti spolova tijekom obrazovanja	1	3,15	0,99
Jaslice i vrtići u radnim organizacijama	2	3,10	0,85
Strože kažnjavanje neravnopravnog postupanja na temelju spola	3	3,08	0,92
Obrazovanje poslodavaca i zaposlenika o ravnopravnosti spolova	4	3,07	0,91
Uvođenje zakonske obveze korištenja roditeljskog dopusta za očeve	5	3,06	0,86
Klizno radno vrijeme	6	2,92	0,74
Osvještavanje javnosti putem medija (TV, novine, radio)	7	2,80	0,92
Financijske povlastice za poslodavce koji brinu o ravnopravnosti spolova	8	2,77	0,92
Podjela jednog radnog mjesta na dvije osobe (svaka po 4 sata)	9	2,53	0,90

U *Tablici 16* nalaze se deskriptivni pokazatelji i hijerarhija procjene efikasnosti pojedinih mjera usmjerenih na usklađivanje poslovnog i obiteljskog života žena i poboljšanja njihovog položaja u hrvatskom društvu. Ispitanici najefikasnijom mjerom smatraju veće poštivanje ravnopravnosti spolova tijekom obrazovanja ($M=3,15$), dok u najmanjoj mjeri smatraju da je podjela jednog radnog vremena na dvije osobe (svaka po 4 sata) efikasna ($M=2,53$).

Ako pogledamo hijerarhiju procjene efikasnosti mjera svih ispitanika (*Tablica 16*), činjenica da na prvo mjesto stavljaju veće poštivanje ravnopravnosti spolova tijekom obrazovanja ukazuje na to kako ispitanici u velikoj mjeri smatraju da se promjene ne događaju same po sebi, nego da je potrebno uvođenje odgoja za demokraciju na svim razinama obrazovanja. Ovaj podatak, također može biti rezultat ispitanikovih iskustava, tj. percepcije rodne diskriminacije u obrazovanju, kako su Baranović i Jugović (2011) prethodno i utvrdile svojim istraživanjem o percepciji rodne diskriminacije u obrazovanju u Hrvatskoj. Zanimljivo je kako jaslice i vrtići u radnim organizacijama dolaze na drugo mjesto ispitanikovih procjena efikasnosti, iako nije dobivena povezanost s ovom mjerom i pozitivnim stavom prema položaju žena na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama. Ipak, problem čuvanja djece jedan je od najvećih uzroka sukoba obiteljske i poslovne uloge žene pa ispitanici smatraju kako bi jaslice i vrtići u radnim organizacijama pomogle ženama u ostvarivanju karijere i majčinstva. Na treće mjesto dolazi strože kažnjavanje neravnopravnog postupanja na temelju spola pa možemo pretpostaviti da su ispitanici svjesni da unatoč postojanju politika usmjerenih na ravnopravnost spolova u društvu, u svakodnevnom životu postoji drugačija slika. Dakle, ispitanici smatraju da bi se politike ravnopravnosti trebale provoditi na način da se sankcionira ono što odstupa od dogovorenog. Četvrto mjesto zauzima mjera vezana za obrazovanje poslodavaca i zaposlenika o ravnopravnosti spolova, što opet ukazuje na to da studenti shvaćaju važnost i potrebu promjene društvene svijesti, a u ovom slučaju vezano za područje zapošljavanja. Ukazivanje na (ne)ravnopravan odnos prema ženama, moguće je i poželjno kroz oblike cjeloživotnog učenja i podsjećanja na rodnu osjetljivost (Leinert Novosel, 2011). Uvođenje zakonske obveze korištenja roditeljskog dopusta za očeve ispitanici stavljaju na peto mjesto, podatak koji ni ne čudi, budući da bi ova pojava, kao što je naglašeno, mogla rezultirati neformalnim društvenim sankcijama jer se briga o novorođenčetu još uvijek vidi kao primarno ženska uloga. Ispitanici u ovom istraživanju na zadnje mjesto rangiraju podjelu radnog vremena na dva mjesta, kao što je i u svom istraživanju dobila Leinert Novosel (2011).

Dakle, iz svega navedenoga može se zaključiti da je postavljena hipoteza Hg1 djelomično potvrđena jer je dobivena razlika s obzirom na spol, znanstveno područje studija, status zaposlenosti te obrazovanje majke, no nije dobivena razlika s obzirom na geografsko porijeklo. Nadalje, hipoteza Hg2 je potvrđena, tj. postoji pozitivna povezanost između stavova prema položaju žena na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama te procjena efikasnosti ponuđenih mjera pomoći ženama u usklađivanju poslovnog i obiteljskog života te poboljšanja njihovog položaja u društvu.

9. Zaključak

Društvene, gospodarske i političke promjene odražavaju se na obitelj te uloge njezinih članova, a dvohraniteljski model obitelji u današnje vrijeme postaje normativ. Problem ovakvog modela obitelji jest u tome što uloga žene, iako je zaposlena, ostaje ista kao što je bila u prošlosti kada je žena primarno bila vezana za kuću. „Žena, iako je ušla u svijet rada, najčešće se brine o kućanstvu i odgoju djece te provodi više vremena u obitelji od muža, što upućuje na njezinu dvostruku ulogu: žene integrirane u svijet rada i dobre skrbnice o obitelji“ (Leutar, 2002: 1173).

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove studenata Sveučilišta u Zadru prema dvostrukoj ulozi žena u obitelji u Hrvatskoj, tj. prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama, odnosno njihovu procjenu efikasnosti mjera koje bi ženama mogle pomoći u usklađivanju poslovnih i obiteljskih uloga te poboljšati njihov položaj u društvu. Ovo je istraživanje pokazalo kako ispitanici ukupno pokazuju umjereno egalitaran stav prema položaju žene na tržištu rada i usklađivanju obiteljskoga i profesionalnoga života, a s obzirom da se radi o studentima, odnosno o mladim ljudima (19-25 god), možemo vidjeti kako mlađe generacije imaju liberalnije stavove prema ovom problemu. Međutim, kao što je i pretpostavljeno, dobivena je razlika u stavovima s obzirom na spol ispitanika, u smjeru da ispitanice pokazuju veću svijest dvostrukoj ulozi žena od ispitanika, tj. egalitarnije stavove prema položaju žena na tržištu rada te obiteljskim obvezama žena. Također, dobivena je razlika između ispitanika kojima je majka stalno zaposlena izvan kuće i onih kojima je majka domaćica, gdje oni kojima je majka stalno zaposlena izražavaju pozitivnije stavove prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama. Sve navedene grupe ispitanika pokazuju pozitivan stav prema dvohraniteljskom modelu obitelji, a uvidom u postotke odgovora možemo zaključiti kako žene i ispitanici kojima je majka zaposlena u većoj mjeri podržavaju *model dvaju hranitelja – dva skrbnika*, s jedne strane, dok muški ispitanici, tj. ispitanici kojima je majka domaćica više „naginju“ *dvohraniteljskom modelu obitelji dvostruke opterećenosti žena*, s druge strane. Razlika u stavovima je također dobivena s obzirom na znanstveno područje studija ispitanika, a kao što je i pretpostavljeno, najegalitarniji stav prema ovom problemu imaju ispitanici iz područja društvenih i humanističkih znanosti, dok se najmanje egalitarnima pokazuju studenti tehničkih znanosti. Razlika u stavovima je dobivena i s obzirom na obrazovanost majke ispitanika, u smjeru da ispitanici kojima je majka završila visoku školu pokazuju egalitarnije stavove u odnosu na one kojima majka ima završenu srednju školu i višu školu. Razlika nije dobivena s obzirom na geografsko porijeklo studenata, a budući

da se radi o mlađoj populaciji ispitanika koji su uključeni u visoko obrazovanje, možemo vidjeti kako se utjecaj sociokulturnih obrazaca ruralnih sredina nije pokazao značajan.

Nadalje, kao što je i pretpostavljeno, dobivena je povezanost između stavova prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s procjenama efikasnosti mjera koje bi žena mogle olakšati usklađivanje poslovnog i obiteljskog života te poboljšati položaj žena u hrvatskom društvu, u smjeru da ispitanici koji pokazuju veću svijest o dvostrukoj ulozi žena smatraju da će mjere pomoći biti efikasnije, tj. ispitanici koji imaju pozitivnije stavove smatraju kako bi mjere iz *faktora zakona i društvenih vrijednosti* bile efikasnije u pomoći ženama u usklađivanju poslovnog i obiteljskog života te poboljšanja njihovog položaja u društvu. Ispitanici koji pokazuju veću osjetljivost prema pitanju dvostruke uloge žene u obitelji kao korijen problema vide u zakonu i društvenim vrijednostima koje Hrvatska kultivira, a rješenje za pomirenje obiteljske i profesionalne uloge žene i poboljšanja njezinog položaja u društvu vide u promjeni svijesti o ravnopravnosti spolova, što se prije svega može realizirati odgojem za demokraciju u svim razinama obrazovanja. Hijerarhijom procjene efikasnosti mjera također je utvrđeno da ispitanici stavljaju veće poštovanje ravnopravnosti spolova u obrazovanju na prvo mjesto, dok kao najmanje efikasnu mjeru vide podjelu radnog mjesta na dvije osobe.

Dakle i iz ovog istraživanja vidimo kako ispitanici, tj. studenti imaju pozitivan stav prema ženinoj zaposlenosti izvan kuće, no i dalje se očituje ambivalentnost prema usklađivanju poslovnih i obiteljskih obveza pa možemo zaključiti da su mjere zakona i društvenih vrijednosti, koje i sami ispitanici procjenjuju potrebnima, ključne u promjeni i dalje dvostruke uloge žene u hrvatskom društvu, odnosno obitelji.

Glavno ograničenje ovog istraživanja jest razlika u broju ispitanika s obzirom na nezavisne varijable. Naime, ispitanici su izjednačeni jedino po spolu, budući da je tu varijablu bilo lakše kontrolirati, no nerazmjernost postoji s obzirom na geografsko porijeklo, znanstveno područje studija, status zaposlenosti majke te posebice obrazovanje majke. Zbog toga bi u budućim istraživanjima trebalo obuhvatiti veći broj ispitanika s koji će činiti jednak broj onih koji dolaze s ruralnih, tj. urbanih područja, onih kojima je majka stalno zaposlena, nezaposlena, domaćica i umirovljenica, tj. onih kojima majka ima završenu, osnovnu, srednju, višu, visoku školu te magisterij ili doktorat.

10. Literatura

1. Akrap, A., Čipin, I. (2011). Usklađivanje poslovnog i obiteljskog života u Hrvatskoj: utjecaj na fertilitet. *Društvena istraživanja*. 1(111): 47-68
2. Aldous, J., Mulligan, G. M., Bjarnason, Th. (1998). Fathering over time: What makes the difference?. *Journal of Marriage and the Family*. 60:809-835
3. Arendel, T. (2000). Conceiving and Investigating Motherhood: The Decade's Scholarship. *Journal of Marriage and the Family*. 62: 1192-1207
4. Bailey, W. T. (1994). A longitudinal study of fathers' involvement with young children: Infancy to age 5 years. *The Journal Of Genetic Psychology: Research And Theory On Human Development*. 155(3): 331-339
5. Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice Hall
6. Baranović, B., Jugović, I. (2011). Percepcija, iskustvo i stavovi o rodnoj (ne)ravnopravnosti u obrazovanju; u: Kamenov, Ž., Galić B. *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj*. Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova
7. Barnett R., Hyde, J. (2001). Women, men, work, and family: An expansionist theory. *American Psychologist*. 56: 781–796
8. Bartolac, A., Kamenov, Ž. (2013). Percipirana raspodjela obiteljskih obveza među partnerima i doživljaj pravednosti u vezi. *Sociologija i prostor*. 195 (1): 67-90
9. Brajdić-Vuković, M., Birkelund, G. E., Štulhofer, A. (2007). Between tradition and modernization: attitudes toward women's employment and gender roles in Croatia. *International Journal of Sociology*. 37(3): 32-53
10. Brajša-Žganec, A., Lopožić, J. Penezić, Z. (2014). *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*. Zagreb: Naklada Slap
11. Brewster, K., Rindfuss, R. (2000). Fertility And Women's Employment In Industrialized Nations. *Annual Review Of Sociology*. 26: 271–96
12. Brooks-Gunn, J., Han, W., Waldfogel, J. (2010). First-Year Maternal Employment and Child Development in the First Seven Years. *Monographs od Society for Research in Child Development*. 75(2): 7-9
13. Bryant, A. N. (2003). Changes in Attitudes Toward Women's Roles: Predicting Gender-Role Traditionalism Among College Students. *Sex Roles*. 48: 131-142
14. Clarke-Stewart, A. (1989). Infant day care: Maligned or malignant?. *American Psychologist*. 44: 266-273

15. Crompton, R. (2006). *Employment and the Family: The Reconfiguration of Work and Family Life in Contemporary Societies*. Cambridge: London
16. Cunningham, M. (2001). Parental Influences on the Gendered Division of Housework. *American Sociological Review*. 66(2): 184-203
17. Čudina Obradović, M., Obradović, J. (2002). Potpora roditeljstvu: Izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*. 10(1): 45-46
18. Čudina-Obradović M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga
19. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (1999) Želja za djecom i apstinencija od djece; odrednice, korelati i mogućnosti društvene intervencije. *Revija za socijalnu politiku*. 6(3-4): 241-258
20. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2000). Obitelj i zaposlenost izvan kuće: međusobno ometanje i/ili pomaganje. *Revija za socijalnu politiku*. 7(2): 131-145
21. Damjanić, Z. (2014). Komunikacijsko usklađivanje poslovnog i obiteljskog života; utjecaj na majčinstvo. *Media, culture and public relations*. 1: 30-46
22. Darling-Fisher, S., Tiedje, B. (1990). The Impact of Maternal Employment Characteristics on fathers' participation in child-care. *Family Relations*. 39: 20-26
23. Dunifon, R., Hansen, A., Nicholson, S., Nielsen, L. (2013). The Effect of Maternal Employment on Children's Academic Performance. *National Bureau of Economic Research*. 19365: 15-67
24. Fernández, R., Fogli, A., Olivetti, C. (2004). Mothers and Sons: Preference Formation and Female Labor Force Dynamics. *The Quarterly Journal of Economics*. 119(4): 1249-1299
25. Flouri, E., Buchanan, A. (2004), Early father's and mother's involvement and child's later educational outcomes. *British Journal of Educational Psychology*. 74: 141-153
26. Fuchs Epstein, C. (1999). Similarity and Difference. The Sociology of Gender Distinctions; u J. Saltzman Chafetz. *Handbook of the Sociology of Gender*. New York, Boston, Dordrecht, London, Moscow: Kluwer Academic/Plenum Publishers
27. Galić, B. (2011a). Žene i rad u suvremenom društvu – značaj “orodnjenog” rada. Filozofski fakultet u Zagrebu: *Sociologija i prostor*. 2(1): 25-48
28. Galić, B. (2011b). Društvena uvjetovanost rodne diskriminacije; u: Kamenov, Ž., Galić B. *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj*. Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova
29. Glen, N. D., Weaver, C. N. (1978). A multivariate, multisurvey study of marital happiness, *Journal of Marriage and Family*. 40:269-282

30. Godwin, D. D., Draughn, P. S., Little, L. F. i Marlowe, J. (1991). Wife's off-farm employment, farm family economic status, and family relationships. *Journal of Marriage and Family*. 53(2): 389-402
31. Gornick, J., Meyers, M. (2014). Supporting a Dual-Earner/Dual-Carer Society: Policy Lessons From Abroad; u Heymann, J., Beem, C. A. *Democracy that Works: The Public Dimensions of the Work and Family Debate*. New York: The New Press
32. Gottfried, A.E., Gottfried, A. (2008). The Upside of Maternal and Dual- Earner Employment: A Focus of Positive Family Adaptations, Home Environments, and Child Development in the Fullerton Longitudinal Study; u: Marcus-Newhall, A., Halp, D., Tan, S. (2008). *The Changing Realities of work and Family*. Blackwell Publishing Ltd.
33. Greenstein, N. (1990) Marital disruption and employment of married women, *Journal of Marriage and the Family* 52: 657-676
34. Greenstein, N. (1996a). Gender ideology and perceptions of the fairness of the division of household labor: Effects on marital quality. *Social Forces*. 74(3): 1029-1042
35. Greenstein, N. (1996b). Husband's participation in domestic labor: Interactive effects of wives' and husbands' gender ideologies, *Journal of Marriage and the Family* 53: 585-595
36. Gruden, Z., Gruden, V. (2006). *Dijete, škola i roditelj*. Zagreb: Medicinska naklada
37. Hakim, C. (2000). *Work-lifestyle choices in the 21st Century: preference theory*. Oxford Oxfordshire: Oxford University Press
38. Haley, M. M. (1971). Attitudes toward the dual role of the married professional woman. *American Psychologist*. 26(3): 301-306
39. Hofferth, S., Sandberg, J. (2001). How American Children spend their time. *Journal of Marriage and Family*. 63: 259-308
40. Hoffman, L., Youngblade, L. (1999). *Mother's at work: Effects on children's well-being*. Cambridge: Cambridge University Press
41. Hsin, A., Felfe, C. (2014). When Does Time Matter? Maternal Employment, Children's Time With Parents, and Child Development. *Demography*. 51: 1867–1894
42. Huerta, M. (2011). Early Maternal Employment and Child Development in Five OECD Countries. *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, No. 118, OECD Publishing.
43. Istenič, M. Č. (2007). Attitudes Towards Gender Roles and Gender Role Behaviour Among Urban, Rural, and Farm Populations in Slovenia. *Journal Of Comparative Family Studies*. 38(3): 477-496

44. Kamenov Ž., Jugović I. (2011). Percepcija, iskustvo i stavovi o rodnoj (ne)ravnopravnosti u obitelji; u: Kamenov, Ž., Galić B. *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova*
45. Kaplan, K. J. (1972). On the ambivalence-indifference problem in attitude theory and measurement: a suggested modification of the semantic differential technique. *Psychological Bulletin*. 77: 361–372
46. Klarin, M. (2006) *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: Roditelji, vršnjaci, učitelji – kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap
47. Kluwer, E. S., Heesink, J. A. M., Van De Vliert, E. (1997). The marital dynamics of conflict over the division of labor, *Journal of Marriage and the Family*. 59: 635-650.
48. Kotowska, I. E., Matysiak, A. (2008). Reconciliation of Work and Family under Different Institutional Settings; u: C. Höhn, D. Avramo i I. E. Kotowska. People, Population Change and Policies: Lessons from the Population Policy Acceptance Study. *European Studies of Population, Springer*. 1: 299-318
49. Leinert Novosel, S. (2011). Mjere za poboljšanje položaja žena u društvu; u: Kamenov, Ž., Galić B. *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova*
50. Leutar, Z. (2002). Žena između svijeta rada i obitelji. *Društvena istraživanja*. 6(74): 1159-1177
51. Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor d.o.o.
52. Massey, G., Hahn, K., Sekulić, D. (1995). Women, Man, and the Second Shift in Socialist Yugoslavia. *Gender and Society*. 9(3): 359–379
53. Moen, F., Ericsson, M., Dempster-McClain, D. (1997). Their Mother's Daughters? The Intergenerational Transmission of Gender Attitudes in a World of Changing Roles. *Journal of Marriage and Family*. 50(2): 281-293
54. Orbuch, T., Custer, L. (1995). The social context of married women's work and its impact on black husbands and white husbands. *Journal of Marriage and the Family*. 57: 333-345
55. Orden, S. R., Bradburn, N. M. (1969). Working wives and marital happiness. *Psychology and Aging*. 12:30-37
56. Puljiz, V., Bouillet, D. (2003). Nacionalna obiteljska politika. *Revija za socijalnu politiku*. 11(1): 107-121
57. Puljiz, V., Zrinščak, S. (2002). Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu. *Revija za socijalnu politiku*. 9(2): 117-137

58. Räsänen, P., Wilska, T. (2007): Finnish Students' Attitudes towards Commercialised Sex. *Journal of Youth Studies*. 10(5): 557-575
59. Scarr, S., Phillips, D., McCartney, K. (1989). Working mothers and their families. *American Psychologist*. 4: 1402-1409
60. Simonyi, A. (2011). Ravnoteža između posla i života te važnost ustanova za djecu. *Djeca u Europi*. 3(5): 24-25
61. Sirin, R. (2005). Socioeconomic Status and Academic Achievement: A Meta Analytic Review of Research Author. *Review of Educational Research*. 75 (3): 417- 453
62. Smith, M. D., Self, G. D. (1980). The congruence between mothers' and daughters' sex-role attitudes: A research note. *Journal Of Marriage And The Family*. 42(1): 105-109
63. *Strategija razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020.* (2014). Vlada Republike Hrvatske. Zagreb: Narodne novine
64. Topolčić, D. (2001). Muškarci to ne rade: Rodno segregirana podjela rada u obitelji. *Društvena istraživanja*. 10 (4/5): 767-789
65. Van Duk, L., Siegers, J. (1996). The division of child care among mothers, fathers, and nonparental care providers in Dutch two parent families, *Journal of Marriage and the Family*. 8: 1018-1028
66. Vannoy, D., Philiber, W. W. (1992). Wife's employment and quality of marriage, *Journal of Marriage and the Family* 54: 387-398
67. Vezel, U. (1983). *Mit o matrijarhatu*. Beograd: Prosveta
68. Weinraub, M., Jaeger, E., Hoffman, L. W. (1988). Predicting infant outcomes in families of employed and non-employed mothers. *Early Childhood Research Quarterly*. 3: 361-378
69. Wharton, A. S. (2005). *The Sociology of Gender*. Malden: Blackwell Publishing

Internetski izvori:

1. Eurostat (2016). Population and Social Conditions. Stranica posjećena 4.4.2016.
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
2. Hazl, V., Meštrović, B., Crnković Pozaić, S., Taylor, A., 2011. *Žene na tržištu rada*. Europe Aid/128290/D/SER/HR (E1896) Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje. Stranica posjećena 10.4.2016
http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Polo%C5%BEaj%20%C5%BEena%20na%20tr%C5%BEi%C5%A1tu%20rada_Sa%C5%BEetak%20studije.

3. Marinković-Drača, D. (2016). Do ušteda i drugačijim rasporedom radnog vremena. *Poslovni Info*. Stranica posjećena 5.4.2016.
<http://www.poslovni-info.eu/sadrzaj/radno-pravo/do-usteda-i-drugacijim-rasporedom-radnog-vremena/>
4. Narodne novine (2009). *Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama*. Zagreb: Narodne novine d.d. Stranica posjećena 20.4.2016.
http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_09_118_2929.html

11. Popis tablica i slika

Tablica 6. Prikaz broja studenata (N) prema pojedinim nezavisnim varijablama (znanstvenom području studija, tipu naselja u kojem žive studenti i njihova obitelj, statusu zaposlenosti majke i majčinom obrazovanju) (str. 32)

Tablica 7. Prikaz aritmetičke sredine i standardne devijacije za rezultate na skali stavova prema položaju žena na tržištu rada i skali mjera prevencija i smanjenja rodne diskriminacije (str. 34)

Tablica 8. T-test za utvrđivanje razlike u stavu prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na spol (str. 35)

Tablica 9. Tablica postotaka odgovora za svaki stupanj slaganja na skali stavova prema položaju žena na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na spol (str.35)

Tablica 10. T-test za utvrđivanje razlike u stavu prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama geografsko porijeklo studenata (str. 38)

Tablica 6. Analiza varijance za utvrđivanje razlike u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na status znanstveno područje studija ispitanika (str. 38)

Tablica 7. Fisher LSD test za utvrđivanje razlike u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na znanstveno područje studija ispitanika (str. 39)

Slika 1. Prikaz rezultata stavova prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na znanstveno područje studija (str. 40)

Tablica 8. Analiza varijance za utvrđivanje razlike u stavovima prema usklađivanju obiteljskih i poslovnih uloga žena s obzirom na obrazovanje majke (str. 40)

Tablica 9. Fisher LSD test za utvrđivanje razlike u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na obrazovanje majke (str. 41)

Slika 2. Prikaz rezultata stavova prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na obrazovanje majke (str. 42)

Tablica 10. Analiza varijance za utvrđivanje razlike u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na status zaposlenosti majke (str. 42)

Tablica 11. Fisher LSD test za utvrđivanje razlike u stavovima prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na status zaposlenosti majke (str. 43)

Tablica 12. Tablica postotka odgovora na skali stavova prema položaju žena na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na to je li majka ispitanika stalno zaposlena ili domaćica (str. 43)

Slika 3. Prikaz rezultata stavova prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama s obzirom na zaposlenost majke (str. 46)

Tablica 13. Prikaz faktorske analize za provjeru latentne strukture skale mjera koje ženama mogu olakšati usklađivanje poslovnog i obiteljskog života te poboljšati njihov položaj u društvu (str. 47)

Tablica 14. Prikaz T-testa za ispitivanje razlike između *faktora karakteristika radnog mjesta* i *faktora zakon i društvene vrijednosti* (str. 48)

Tablica 15. Prikaz Pearsonovog koeficijenta korelacije između stava i faktora *karakteristika radnog mjesta* te stava i faktora *zakona i društvenih vrijednosti* (str. 48)

Tablica 16. Deskriptivni pokazatelji i hijerarhija procjene efikasnosti pojedinih mjera usmjerenih na usklađivanje poslovnog i obiteljskog života žena i poboljšanja njihovog položaja u hrvatskom društvu (str. 49)

12. Prilozi

12.1. Prilog 1

Anketni upitnik za prikupljanje demografskih podataka ispitanika

Opći podaci

1. **SPOL** (zaokružite) M Ž
2. **DOB** _____
3. **STUDIJSKA GRUPA** _____
4. **Tip naselja u kojem živite vi i vaša obitelj**
 - a) Selo
 - b) Grad
5. **U koju kategoriju, s obzirom na broj stanovnika, ulazi mjesto gdje živite vi i vaša obitelj (zaokružite broj ispred odabranog odgovora)**
 - a) Do 2000 stanovnika
 - b) 2001 – 10 000
 - c) 10 001- 25 000
 - d) Više od 50 000 stanovnika
6. **STATUS ZAPOSLENOSTI MAJKE (zaokružite)**
 - a) Stalno zaposlena izvan kuće
 - b) Nezaposlena (u potrazi za stalnim radnim mjestom)
 - c) Domaćica
 - d) Umirovljenica
7. **OBRAZOVANJE MAJKE (zaokružite)**
 - a) Završena OŠ (osnovna škola)
 - b) Završena SSS (srednja škola)
 - c) Završena VŠS (viša škola)
 - d) Završena VSS (visoka škola)
 - e) Magisterij, specijalizacija ili doktorica znanosti

12.2. Prilog 2

Skala stavova prema položaju žena na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama

Red. Br.	Tvrdnja	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	Slažem se potpuno
1.	Majka koja radi može uspostaviti topao i prisan odnos sa svojom djecom kao i majka koja je kod kuće (ne radi)	1	2	3	4	5
2.	Zaposlenje je najbolji način da žena postane samostalna	1	2	3	4	5
3.	Posao kućanice ispunjava kao i bilo koji drugi posao	1	2	3	4	5
4.	I muškarac i žena trebali bi financijski pridonositi kućanstvu	1	2	3	4	5
5.	Predškolsko će dijete vjerojatno patiti ako mu majka radi	1	2	3	4	5
6.	Imati zaposlenje je dobro, no ono što većina žena zapravo želi jesu djeca i obitelj	1	2	3	4	5
7.	Iako je zaposlena, glavna bi odgovornost žene trebala biti briga o kućanstvu i briga o djeci	1	2	3	4	5
8.	Žene koje imaju djecu koja još nisu školske dobi ne bi trebale raditi, nego bi se trebale brinuti za djecu	1	2	3	4	5

12.3. Prilog 3

Skala mjera prevencija i smanjenja rodne diskriminacije

Red. br.	Tvrdnja	Uopće ne	Donekle	Prilično	U potpunosti
1.	Klizno radno vrijeme	1	2	3	4
2.	Jaslice i vrtići u radnim organizacijama	1	2	3	4
3.	Podjela jednog radnog mjesta na dvije osobe (svaka po 4 sata)	1	2	3	4
4.	Financijske povlastice za poslodavce koji brinu o ravnopravnosti spolova	1	2	3	4
5.	Uvođenje zakonske obveze korištenja roditeljskog dopusta za očeve	1	2	3	4
6.	Veće poštivanje ravnopravnosti spolova tijekom obrazovanja	1	2	3	4
7.	Obrazovanje poslodavaca i zaposlenika o ravnopravnosti spolova	1	2	3	4
8.	Osvještavanje javnosti putem medija (TV, novine, radio)	1	2	3	4
9.	Strože kažnjavanje neravnopravnog postupanja na temelju spola	1	2	3	4

13. Sažetak

Dvostruka uloga žena u suvremenoj obitelji: stavovi studenta Sveučilišta u Zadru

Obitelj je oduvijek bila u interakciji s društvenim, gospodarskim, kulturnim i drugim povijesnim tekovinama. U posljednjih 50 godina dolazi do povećanja broja žena na tržištu rada, a dvohraniteljske obitelji postaju normativ u razvijenim zemljama. Status žene se u društvu promijenio, no njezina uloga u obitelji, briga o djeci i teret kućanskih poslova ostaju isti kao u prošlosti kad je žena bila vezana za kuću. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove studenata Sveučilišta u Zadru prema dvostrukoj ulozi žena u obitelji u Hrvatskoj, odnosno prema položaju žene na tržištu rada i njezinim obiteljskim obvezama te utvrditi u kojoj mjeri ocjenjuju ponuđene mjere pomoći ženama u usklađivanju poslovnih i obiteljskih obveza te poboljšanja njihovog položaja u društvu efikasnim. U istraživanju je korišten prigodan uzorak od 181 ispitanika, od kojeg 91 čine žene, a 90 muškarci. Studenti općenito pokazuju umjereno egalitaran stav prema ovom problemu, a kao što je i pretpostavljeno, dobivene su razlike u stavovima, u smjeru da žene, ispitanici društvenog i humanističkog područja studija, ispitanici kojima je majka stalno zaposlena te ispitanici kojima je majka obrazovanija, s jedne strane, izražavaju egalitarnije stavove od muškaraca, ispitanika tehničkog područja studija, ispitanika kojima je majka domaćica te niže obrazovana, s druge strane. Razlika se najviše očituje u vidu usklađivanja obiteljske i poslovne uloge žene te utjecaja ženine zaposlenosti na dijete. Također, analizom rezultata dobiven je podatak da ispitanici koji pokazuju veću osjetljivost prema pitanju dvostruke uloge žene u obitelji, kao korijen problema vide u zakonu i društvenim vrijednostima, dok rješenje za pomirenje obiteljske i profesionalne uloge žene i poboljšanja njezinog položaja u društvu vide u dosljednom primjenjivanju zakona te promjeni svijesti o ravnopravnosti spolova.

Ključne riječi: dvohraniteljska obitelj, obiteljske politike, usklađivanje poslovnih i obiteljskih obveza, zaposlenost majke i roditeljstvo, zaposlenost žena

14. Summary

Dual Role of Women in Contemporary Family: Attitudes of Zadar University Students

Family has always interacted with social, economic, cultural and other historical changes. In the last 50 years women have increasingly been represented in the labor market, and dual-earner families have become the norm in developed countries. The status of women in society has changed, but their role in the family, childcare and household responsibilities have remained the same as when they were primarily tied to the house. The aim of this paper was to examine the attitudes of students of the University of Zadar towards the dual role of women in Croatian families, i.e. towards women's market position and family obligations, as well as to determine the extent to which students evaluate the efficiency of the offered measures that could help women with balancing work and family obligations and improve their status in society. The research was conducted on a convenient sample of 181 participants, 91 of which were women, and 90 of which were men. Students generally showed moderately egalitarian attitude towards this issue. However, as it was assumed, the results showed a difference in attitudes according to independent variables, where women, participants from humanities and social sciences, those whose mothers are employed and more educated, on the one hand, showed more egalitarian attitudes than men, participants from technical field of study, those whose mothers are homemakers and less educated, on the other hand. This difference in attitude was most evident in terms of women's balancing between work and family obligations, and the effect of their employment on the child's wellbeing. Moreover, data analysis showed that the participants who express more sensitivity towards the issue of the dual role of women, think that the root of the problem lies in the law and social values, and that a solution for the reconciliation of women's work and family obligations should be consistent gender equality law enforcement and the increasing of gender issue awareness.

Key words: dual-earner families, family policies, maternal employment and parenthood, women employment, work and family balancing